

The Project Gutenberg eBook of Apró regények (2. kötet), by Sándor Bródy

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Apró regények (2. kötet)

Author: Sándor Bródy

Release date: September 16, 2013 [EBook #43747]

Language: Hungarian

Credits: Produced by Albert László from page images generously made available by the Google Books Library Project

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK APRÓ REGÉNYEK (2. KÖTET) ***

Megjegyzések:

A tartalomjegyzék a [161.](#) oldalon található.

Az eredeti képek elérhetők innen: <http://books.google.com/books?id=oENJAAAAYAAJ>.

Facebook oldalunk: <http://www.facebook.com/PGHungarianTeam>.

APRÓ REGÉNYEK

IRTA

BRÓDY SÁNDOR.

II. KÖTET.

BUDAPEST,

A MAGYAR NYOMDA KIADÁSA.

1893.

MAGYAR NYOMDA, BUDAPEST, JÓZSEF-KÖRUT 47.

ORGONA-VIRÁG.

Szerelmes vagyok az orgona-virágba. Talán betegség is ez, hogy az orgona-virágba vagyok szerelmes? -5-
-6-
-7-

Alig várom a reggelt, alig várom, hogy a bokorról letörjek egy frissen nyílt teljes és harmatos orgonaágat. Körülnézek, nem lát-e valaki? Aztán megcsókolom. Édes szép, szűz virágom, kedvesem!

Nem jó volna, ha ilyenkor meglátna valaki, a mint arcomhoz nyomom a virágos ágat, a mint hizelgő szókat susogok neki: «Bájos, üde, illatos kis lányom, lilaszemű, szelid, harmatos virágom!»

*

Tele volt orgonabokorral a rengeteg nagy, sűrű kert. (Tavaly jártam otthon, megnéztem: kiritkult, kicsi lett.) Husvét után volt, az ünnep is jó későre esett, lombosak már a fák, rejtelmes

homály a régi érseki parkban. Pedig az utak szegélye mindenütt fehér, lila, kék virágfa. Levele nem is látszott még a temérdek török orgonának, messziről egyetlen virágfának látszott mindenik.

-8-

Elfult a lélekzetünk, nekem és a kis Borhy Idának, a mint betévedtünk a kertbe Ida szinte félve fogta meg a kezemet:

- Csakugyan szabad nekünk itt járni?

- Szabad! - mondtam merészen és büszkén, de magam is aggódva néztem körül. A kertben sehol egy lélek, nagy szépségével magára és ránk volt hagyatva egészen.

Lassankint nekibátorodva bujkáltunk a lombok között. Elkiáltottam magam:

- Nincs itt senki?

- Ott van mindenki, a hol a mamám, a bálban! - jegyezte meg Ida. Nevettünk ezen, magunk sem tudva, miért. Különösen nekem támadt egyszerre vidám, kicsapongó kedvem. Fogtam rögtön egy gyikot Idának. Egy öreges, zöld gyikot és beszélgetni kezdtem vele. Azt mondtam a leánynak, hogy tudok gyiknyelven. Elhitte; büszkén és csudálattal nézett reám feketepillás, lila szemével. Talán csakugyan tudtam is akkor ezt a nehéz nyelvet, de elfeledtem azóta!

Aztán megtanítottam hangyalest fogni szabadkézzel, előadást tartottam neki a bogarokról, akkor tanultam ezt a tudományt éppen. A hőscinczerek, amelyek fő katonai rangban vannak a bogarak között, nagyon érdekelték engem is. A bogarokról a lepkékre tértünk át, de nem volt még csak fehér, közönséges parasztpillangó és tul voltunk már mind a ketten azon a koron, hogy ezeket kergessük, csak a színesek érdekelték már. Abbahagytuk az egész tudományt és leültünk egy nagy vadgesztenye alá beszélgetni szabad tárgyakról és orgona-virágból koszorut fűzni, bibliába valót. Egész öl ágat hoztam neki és még mind, mind keveselte:

-9-

- Többet, többet!

Koszorut kötött, nem bibliába valót, hanem a fejére valót, kaczagott, könyezett, tapsolt örömeiben, a mint a fekete hajába tüzdelt:

- Szép vagyok-e?

Szótlatlanul, de elpirulva néztem. «Bizonyos, hogy szerelmes vagyok belé!» - gondoltam magamban és egy kissé szégyenkeztem is. Pedig tizenkettedik évemben voltam már, a lány is tiz. Sokat tudtunk mind a ketten. Tudtuk, hogy a lányok őt velem, a fiúk engem meg vele csufoltak. Azt mondták reánk, hogy «szerelmesek!» Ugy nevettek rajtunk, hogy én majd elfakadtam sirva. Ő csak mosolygott, elrejtette az arcát és elfutott.

Azon a napon nem jött át hozzánk, pedig a szomszédban lakott. Másnap oszt', a szokás ellenére én mentem át. Perczekig szótlatlanul állottunk egymással szemben, kerültük egymás tekintetét.

-10-

Mintha csakugyan valami rossz dolgot követtünk volna el!

*

Az orgona-koszoru elkészült egészen, a kis Borhy Ida bámultatta magát velem, de én alig mertem rá nézni, zavartan játszottam a fűvel, sárga pampuka-virággal.

«Bizonyos, hogy szerelmes vagyok belé!» - gondoltam magamban és ettől a gondolattól alig mertem megmozdulni is. Bántam, hogy elcsaltam ide, hiszen ez az, a mi a szökés! Mit fognak mondani otthon, mi lesz? A szívem elszorult, a szemem könybe lábbadt és a kis lány önfeledten, vigan dudorászott magában.

Az egyik pillanatban szerettem volna elfutni, de a másik pillanatban egész erejével elárasztott a boldog érzés, hogy milyen jó itt, vele. Inkább meghaltam volna, mintsem hogy elváljak tőle és lassanként, lopva rája föltekinték. És zavarom, misztikus félelmem egyszerre elmúlt. Kezem egyszerre rásiklott a kis barna, ezüstgyűrűs kézre:

- Tudja, mit beszélnek mirőlünk? - kérdeztem hirtelen bátorsággal, de szédülő fejjel.

- Tudom.

Megkönnyebbülve lélekzettem föl: a felelet elárulta, hogy nem haragszik érte, sőt talán büszke rája, a mit rólunk mondanak. És ha egy kissé elpirulva is, beszéltem *arról* én is:

- Hát csak hadd mondják!

-11-

De nem ezt szerettem volna mondani, hanem azt, hogy veszek neki egy palotát, patakot, elviszem a tengerre; - selyem-ruhákat vásárolok neki; - könyveket, olyanokat, a milyeneket én olvasok titokban, szépséges szép, homályos, nagyoknak való regényeket. És megmentem, ha bántani akarják, megfogom a száguldó paripák kantárszárát, egy rántás a szíjon, egy fölkiáltás és én fölragadom, karjánál fogva... Mint a hogy olvastam, mint a hogy elgondoltam volna olvasás nélkül is, vad, fantaszta, különös fejemmel, az örök lázra örökké hajlandó szívemmel.

Az - emlékszem világosan - nem jutott eszembe, hogy megcsókoljam. Csak karján és haján szerettem volna végigsimítani a kezemmel. Vagy megkérni, hogy üssön rám, a hogy tud. Csaknem kimondtam már, de olyan szelid, olyan nyájas, olyan alázatos volt.

- Hova megyünk most? - kérdé csendesen.

- A hova akarja!

-12-

Kézen fogtuk egymást és ballagtunk ismeretlen, misztikus, vad utakon, arra, a merre egy fehér kőszobor látszott. Egészen kifáradtunk, a mig odaértünk; szerettünk volna leülni, de nem volt hová.

Az egyetlen padon egy kövér, öreg barát szunyókált. Orgona-buga ütögette a piros orcáját, fehér fejét, de ez nem zavarta, lezárt pillákkal mosolygott megelégedetten. Nem törődött a napsugárral sem, mely erről is, arról is - a hogy a virág hajlongott - végigfutott rajta. Egy fiatal gyík is éppen ott szaladgált a bocskorán, két csikos cinczér mászott fölfelé a fehér övén...

Roppant barátságosnak, nagyon szelidnek látszott, nem átalottam, nem féltem hirtelen, bátran köszönteni:

- Laudetur Jesus Christus!

Még álmában köszöntött vissza:

- Szervusz!

*

Hazudnék, ha azt mondanám, hogy világosan emlékszem csak egy részére is azoknak a gondolatoknak, melyek akkor egyszerre telerajzolták egyrészt koravén, másrészt meg gyermekinél gyermekibb fejemet. Az érzésre is csak úgy emlékszem, mint illatára a kertnek. Egyszer igen jól, máskor meg semmiképp. Minden összefüggés nélkül való, éles, de alig érthető részleteire emlékszem akkori lelkiállapotomnak. Például arra, hogy meg kell tennem, a mit tettem, mert ha nem, a kis Ida elmegy más városba, soh'se látom többé. És, hogy kötelességem cselekedni végre...

-13-

Hogyan jutott eszembe, nem tudom, de eszembe jutott, hogy fölszólítsam a barátot arra: eskessen bennünket össze, de rögtön, de titokban... egyszerűen!

Magára a képre egész rikítóan emlékszem. Hogy én mit mondtam, abból mit sem tudok, de most előttem áll a széles arczu, mosolygó, vén francziskánus, a mint így szól:

- Azt akarod, hogy összeadjalak benneteket?! Hopp hó, komolyan meg akartok esküdni? Mi a neved?

Megfogta a kezünket:

- Hol a pénz érte? A nevetek?

Aztán a térdei közé vont mindkettőnket és megkérde Idát:

- Akarsz-e ezen tisztességes fiunak felesége lenni?

- Igen! - mondá az csendesen.

A barát valami különös nyelven összeduruzsolt valamit; volt ebben egy kabalisztikus, semmiféle vallásos szertartásban elő nem forduló szó, mely akkor is feltűnt nekem, ez, hogy «dehóremeróma»! Aztán egymáshoz dörzsölte a fejünket és mondá:

-14-

- Elmehettek, minden rendben van!

Elégedett kacagása volt az áldás, melyet utánunk küldött.

Délután volt még, de már éreztük, hogy elmul a nap, este lesz. Csaknem futottunk ki a kertből, a mikor kiértünk az utcára, Ida levette fejéről az orgona-koszorut, én vittem a kezemben.

- Nem szabad megtudni senkinek! - susogtam.

- Senkinek!

*

Nem tudta meg senki. Nem is csufoltak bennünket tovább, mert én vigyáztam nagyon. Kevesebbet játszottunk együtt, fiutársaságba kezdtem járni, bár a kis Ida velem akart lenni mindig. Magunk között se emlegettük a dolgot, hanem azért tisztában voltunk vele. Ő tudta kötelességeit, nem is állott szóba más fiuval és süttött-főzött rám, mihelyt csak egy kis maradék-lisztre tehetett szert. Kis kalácsokat hozott a szoknyája zsebében, én csak ígértem neki, ígértem mindig, mindig.

Nagyon jól éltünk, ritka szép békekességben. És közös álmunk nem egyszerre, hanem lassan foszlott szét. Olyan jó volt, olyan sokáig értünk oda, a mig egyszerre csak nevtünk az egészen. De aztán rohamosan hervadt el az orgonavirág-koszoru...

-15-

A többit tetszik is tudni, három fiatalabb lánytestvére volt, nagyok és erősek, férjhez kellett menni azoknak is. Megkérték - elment, eltűnt.

*

Csak a kis Borhy Ida tűnt el; - az asszonygyal, a ki belőle lett, sokszor találkozom. Egy sovány,

keserű arczu, fehér ajku asszony. Közönyös irántam ő is, én is egészen közömbös. Pedig soha senkit sem szerettem mást.

De hisz ez a néember csaknem egy azzal, a kivel tavaszi lombok alatt örök esküt esküdtem egykor. Semmi köze *ahhoz* ennek.

Oh tudom, hogy a kis Ida ebben az orgona-virágban van, melyet titkos-szerelmesen arczomhoz szorítok. Bájos, üde, illatos kis lányom, lilaszemű, szelid, harmatos virágom!

Nem lát-e valaki, a mint csókollak, édes szép szüz virágom, kedvesem!

NEGYEDIK FELESÉG.

Azt hitték: a felesége meg fogja mérgezni.

Férjes leányai hazajöttek sátoros ünnepekre és egyedül maradván vele: körülvették, siratták. Fiai, különösen a két legnagyobb, – mindkettő nagyapa már, – meg is mondták nyiltan:

- Vigyázz apám, ez az asszony megéget egyszer!

Az öreg Jób ravaszul is, megvetőleg is, intett a nagy kezével:

- Sohse féltsetek, hamarabb eltemetem én őt, mint ő engem!

Egészen őszintén beszélt a fiaival. Nem titkolt el előttük semmit, csak azt, hogy mennyi pénze van. Ezt még két Wertheim-szekrényének sem árulta el, nagy és hosszú kabátjának bélése alatt tartván takarékpénztári könyveit, részvényeit, készpénzét. Magában bizott, de a vasszekrényben nem, azt feltörhették, a mint fel is törték egyszer. Régi leveleket, kihúzott sorsjegyeket és egy üveg kognacot találtak benne. Az öreg Jób jóízűen nevetett, fiai szintén nevettek, de aztán gyanakodólag néztek édes anyjuk utódja, a negyedik feleség felé.

Mikor egyedül maradtak, az öreg összeszidta őket!

- Bolondok vagytok, szamarak vagytok. Rosszul ítélitek meg az asszonyt. Igaz, hogyha hagynám, kilopná a két szememet, de tudja, hogy nem hagyom, hát békén hagy. Legfeljebb a konyhapénz felét teszi zsebre és alig főz, éhezünk mind a ketten, de nekem ez jó, mert vérmes vagyok. Neki nem jó, sáppad is, fogy is, majd megúnja!

És a mig ezeket elmondta, úgy nevetett, hogy hatalmas vállalai belerándultak, arcza elvörösödött rövidre nyirt haja és szakálla alatt is. Apró kék szemeiben, hatalmas szája körül egy kis gonoszság és sok jóindulat látszott. Nem haragudott ő erre az asszonyra, ellenkezőleg: szerette igazán és szenvedélyesen, amennyire egy hetven esztendő ember tud, és ez ugyancsak tudott még.

Az asszonynak nem szabadott mellőle mozdulnia egy tapodtat sem. Amikor otthon volt, ott kellett lennie közelében. Délelőtt nem igen szólt hozzá, dobogott íróasztala mellett, perelt régi adósaival – új hitelügyleteket nem igen kötött már – de délután leült melléje az új dívánra és tréfált vele.

- Szeretlek – mondá – nagyon, de a pénzt még jobban.

A negyedik feleség – egy harminczhét éves szóke asszony – megölelte és kaczerkódva szólt:

- Maga vén gonosz, ha szeretne, megengedné, hogy a lányom ide jöjjön lakni, hozzám!

Az öreg egy kissé elkomorodott:

- Nem kívánok a lányodnak rosszat, ha már él, hát éljen, de hidd meg nekem, én volnék a legboldogabb, ha elpusztult volna két éves korában!

Az asszony sirt, fogait csikorgatta, de nem tudott tenni mit sem. Az öreg Jób hajthatatlan maradt és tizenhét éves leányának fönn kellett élnie Budapesten, varrni másoknak, lakni egyedül. Ha beteg, ha szerelmes, – az Isten verje meg azt a szerelmet! – egyedül.

Az asszony dühében nem tudott aludni. Harapta a párnát, leánya sorsa miatt szerette volna fölégetni, megölni az egész világot, legfőképpen pedig azt a vén, kegyetlen embert, a ki szelid mosolylyal arczán, nyugodtan aludt, mint egy egészséges gyermek. Eh, végre is aggastyán már, csak a rövid, erős kezeivel meg kellene markolnia a torkát...

Szemei – mint a macskáéi – villogtak az éjben. De fényük hirtelen lehunytt, az asszony fázva gubbaszkodott össze takarója alatt. Öntudata, iszonyú józansága visszatért.

Épp ehhez az emberhez nem szabad nyulnia. Épp a leányáért. Szent és sérthetetlennek kellett lennie ő előtte, ez iszonyú öreg test épségének. A móring-levéiben – a melyért tulajdonképpen hozzáment – egész világosan ki volt írva: «ha pedig valami véletlen baleset következtében, hirtelen történnék halálom, feleségem a neki kikötött húszezer forintból nem kap egy krajczárt sem.»

Ha egyedül maradt a negyedik feleség, verte a fehér homlokát, – arcza fehér volt még és szép – összeharapta az ajkait. Hogy állhatott rá erre az írásra! Hisz így még neki kellett ügyelni a vén

-16-
-17-

-18-
-19-

-20-

-21-

-22-

Jóbra! De a mikor az - hiába íratott neki szerelmes leveleket - ragaszkodott ehhez a passzushoz. Ő pedig sietett bárhogyan is és mindenáron biztosítani leánya jövőjét. És hiába idegenkedett ettől az ősz férfitől, hozzá ment mégis, hizelgett neki és tűrte szeszélyeit. Szenvedett, revoltált örökösen, tettetett volt minden mosolya, kaczerkodásai alatt utálat és düh forrott, de az öreg ezt szerette és ő még mindig reménykedett, hogy annak temérdek pénzéből valamit ki tud csikarni lánya számára. Néha ez sikerült is, de csak igen kis összeg erejéig, de néha abszolúte nem ment és ilyenkor ez a két hatalmas alak, ez a két inkarnált akarat, összecsapott.

-23-

Szólt az asszony:

- Éltem veled éveket, szolgáltalak, mint egy szakácsné, azt is megfizetik. Add nekem ide a felét, annak a pénznek a felét, a mit ígértél és elmegyek.

- Megkapod az egészet, ha meghalok!

- Élj boldogul, házasodjál meg még egyszer, de én elmegyek, add ide a negyedrészt.

- Nem adok egy krajczárt se! Menj el, ha akarsz.

- Megelégtél. Nyerni akarsz rajtam, ki akarsz nevetni, hogy ingyért voltam veled?! Nem fogod elérni, itt fogok maradni és várok.

Jób behúnyta szemeit. Mindig megzavarta egy kissé, ha a halált szóba hozták. De csak egy pillanatra. A halála után való időkről úgy intézkedett, mint életének egy jövő korszakáról.

- Várj - mondá - el fogod érni, aztán boldog lehetsz a lányoddal.

- Összetörök addig, a leányomat a nyomorult férfiak elrontják, megöregszik... Légy irgalmas!

- Semmi közöm a lányodhoz. Nekem családom van, azokról kell gondoskodnom előbb.

-24-

Ellágyult - mint mindig - ha családjáról volt szó. Kezeit zsebeibe tette, büszkén lóbálódzott egész nagy, nehéz testével. Nagyon okos, de egy kissé brutális arcán a jósnak szinte fényes kifejezése ömlött el. Ez a patriarcha, a kit a világ rossz embernek tartott, csodálatosan jó volt a családjához, olyan, mint egy hatalmas tölgy, mely a felszívott életerőt önkéntelenül szerteömlesztí ágaiba. Még sem, ebben a szeretetben sok volt az öntudatosság, ő maga egész életén át dolgozott, mint egy igavonó ökör; fázott, fősvénykedett, éhezett; a szerelem örömein kívül megvont magától minden földi élvezetet, de roppant kiterjedt családját boldoggá, gazdaggá tette. Még az unokáinak is ő keresett férjet, feleséget. Pénzt adott velük, pénzt adott a család minden tagjának. Egy krajczárért bebújt az ágy alá, krajczároskodott a világban, nem bánta, ha rosznak, piszkosnak tartották. De családját bőségben, biztosságban akarta látni és úgy is látta. Ha valamelyik fiának, leányának, akár vejének rosz volt a sorsa, hát kikorrigálta a sorsot, adott pénzt újra, nyögés nélkül, egy sziszzenés nélkül, pedig a pénzt imádta, csókolta, istenítette, nevetett rá, mint a hogy a színészek ábrázolják a fősvényt. Familiáját a szívére ölelte és mit tehetett arról, hogy az oly nagy volt, hogy más senki nem fért oda?! Legfeljebb még a szegények férköztek hozzá közel, azoknak adott, nem mint egy jómódú fősvény, hanem mint egy jószívű gazdag.

-25-

Miért? Hogy családjának visszaadja az az Isten, kinek létezését úgy tudta, mint a hogy tudta apját. Talán még ő szerette volna visszakapni a szent írásokban emlegetett kamatokkal? Avagy mert tényleg szánta és szerette őket?

Nem fősvénykedett ő a negyedik feleség leányával szemben sem. Adott annak is annyit, a mennyit egy más szegénynek. De látni nem akarta és nem akart róla tudni sem. Gyűlölte, mert mindig irkált haza az édes anyjának, hogy milyen boldogtalan. És e miatt folyton komor képpel, könyes szemmel járt körülte az asszony, pedig vognak, mosolygósnak, kedvesnek szerette látni. Nem vette észre, vagy nem bánta, ha tetteteti is. Fiatalsága, frissesége, kaczagása egészen elbódította, de a bódulásból akkor józanodott ki, a mikor akart. Még tréfált vele, még csókolta nyakát és hirtelen átváltozott egy hideg és gonosz emberré, a ki elfordulva az asszonytól, cinikusan szólt hozzá:

- Az első urad fölakasztotta magát. A halálba kergetted, mert beteg lett, nem tudott hozományt keresni a lányodnak. Mások még rosszabbat mondanak rád; én nem bánom, én miattam mondhatnak. A mit tettél, tettél, én nem félek tőled, én nem adok rád.

-26-

Valahányszor harcra keltek egymással, mindig ő volt a győztes, összetörte az asszonyt. De másnap már simogatta. Nagyon kedves volt előtte, mindig szerette az asszonyokat, de bevallotta a fiának is, hogy soha egyetlen-egy sem így. A lelke is nevetett, a mikor rá gondolt és el tudta volna hallgatag nézni órákig. Azzal keveset törődött hogy az asszony nem szereti és hogy annak mellette élni kín. Olvasott annak szemein keresztül:

- Szeretnéd elküldeni a lányodnak ezeket a szobákat, szeretnéd odaadni a szájadból az ételt. Bánt, hogy neked itt jó ágyad van, azt hiszed annak nincs...?!

Igy veszték össze és így békültek ki évek hosszú során át. Minden héten, néha mindennap viadal volt köztük. És az öreg Jób erejében és energiájában nem lett öregebb, csak az asszony kezdett őszülni; az fáradt, egészen elfáradt.

A lánya irt neki egy napon:

«Ha adhatsz négyezer forintot, elvesz egy bizonyos fiatal ember, egy ügyvéd!»

Letérdepelt az öreg elé. Az fölkel, otthagya, bement a másik szobába és magára zárta az ajtót, hogy ne hallja sirását se. Az asszony egy darabig kiáltott rá, aztán elhallgatott. Elment; kevés vártatva hazajött, meggyújtotta a lámpát, lefeküdt.

-27-

Reggel tréfásan szólította a férje. Nem felelt. Amint odafordult, látta, hogy meg van halva és a bevett méregtől arcza, meztelen karja egészen fekete.

*

Jöttek szegény asszonyok, hogy az éjjel imádkozzanak a halott mellett. Jób átküldte őket a másik szobába; virrasztott, imádkozott maga is. Hajnalban megjöttek a fiai, sirva fogadta őket:

- Látjátok, a nyomorult lánya mit tett vele! - fuldoklott a fájdalomtól, de azért megkérdezte:
- Früstököltetek már, akartok egy kis szilvóriumot?

A Wertheim-kasszából kihozta a szilvóriumot és töltött a három fiának. Aztán a legöregebbhez fordulva, kibicsakló hangon szólott:

- Ha tudtam volna, hogy ezt akarja tenni...! Hogy ne tegye, inkább odaadtam volna neki a pénz felét!

NÁSZÚT.

-28-

-29-

I.

-30-

-31-

Felment Bécsbe. Az állomástól egyenesen a belgyógyászat professzorának lakására hajtatott. Ott tört németiséggel a következőket mondta az orvostanárnak:

- Karcsai Ádám kereskedő vagyok, Kállóból. Nem gyógyulást jöttem keresni a tanár urhoz, hanem nagy jóakarátát. Gold István, károlyi ember, tartozik nekem tizezer forinttal. Nem áll éppen rosszul, de beteges, attól félek, hogy meghal, akkor pedig - tudom - nem látok a pénzből egy krajczárt sem. Tavaly ez az ember volt a nagyságos urnál, olyan fajta zömök, barna szakállas, mint én. Hanem bajos ennyi ember közül rája, bajára emlékezni. Azonban véletlenül megkerítettem azt a receptet, melyet neki akkoriban irni méltóztatott. Talán ebből ki tetszik olvasni, veszendőben-e a pénzem, ha nem pörök? Szegény, családos ember vagyok, uram...

- Menjen haza, Karcsai Ádám, s pörölje be az adósát. Semmi késedelem! Annak nem sok ideje van hátra, egy hó alatt bizonynyal, de esetleg holnap is meghalhat.

-32-

- Köszönöm, - szólt a kállói kereskedő. - Egy kicsit elhalványodott, egy kevéssé összerezsent, aztán kifizette a tanárt, a ki keveselte a két arany honoráriumot, megtoldotta hát még egygyel s elment.

Egy óra mulván már ismét vasuton ült. A harmadosztályu kupében találkozott egy bécsi kereskedőház magyarországi utazójával, a ki nem Karcsainak, hanem Gold Istvánnak szólította s nem a kállói viszonyokról, hanem a nagykárolyi bukásokról beszélgetett vele. És kifejezte azt a hitét, hogy nem nagy időbe telik és az egész piaczon csak ő fog állani.

- Igen, - szólt Gold István - én is azt hiszem.

Magában pedig azt gondolta: tehát ha csalással is, de sikerült megbizonyosodnom arról, a mit ugy is tudtam, hogy meghalok.

II.

Hazaérkezett, megcsókolta a feleségét, leányát s bezárkózott irodájába. Előbb megfogalmazta a végrendeletét, aztán hites embereket hívott magához. Azok hitelesíték a testamentumot, eltették a nem nagy tiszteletdíjat s megkérdezték a végrendelkezőtől:

-33-

- Miért ez a sietség?
- Azt hiszem, még e héten meg fogok halni.

Azon a napon kedd volt, pénteken már kiterítve feküdt Gold István.

Felekezeti különbség nélkül zúgtak a károlyi harangok, minden eklézsia nagy hagyományokra számított a város leggazdagabb polgára után. Az özvegy Budapestre sürgönyözött a temetés-rendezőért, a munkácsi görög papot hívatta el a gyászos szertartásra.

Csupa fény, csupa ragyogás, bőség volt ez a temetés. Utána tor, másnap a végrendelet felbontása.

A tulajdonképpeni gyász csak ennek felolvasása után kezdődött. Az volt benne szabályszerűen, de egész röviden megírva: «Egész vagyonom négyszázhatvannégyezer forint - számmal 464,000 forint - értékben hagyom leányomnak, Helénának. Magam szereztem, egyedül mindent, amim csak van. Feleségem: született Katona Erzsébet 300 forint évi díjat kap. - Leányom gyámja:

A végrendeletében csak egy jótékony hagyomány volt. A város világításának javára, végrendelező egy külső városi kis házat hagyományozott. Öt forintért vette azt egy árverésen s egy kissé nyomta a lelkiismeret, mert megért száz forintot is.

III.

Két hónap mulván, mikor már a lakás teljesen ki volt szellőztetve s az özvegy fájdalmának könyeit mind kisírta, a gyűlölet kezdett meggyülemelni szívében: Heléna még mindig a divánon feküdt egész napon át s szüntelenül az apjáról, annak haláláról gondolkozott.

Vagy egyszer eszébe jutott az is, hogy most ő milyen gazdag, egy fél milliója van, ha akarja a főispán fiának felesége lehet, pedig az tavaly, a mikor bálozni kezdett, nem is tánczolt vele. Ez a prófán dolog csak megvillant agyában, a mi agyára nehezült, a mi szívéét összecsavarta, az a fájdalom volt apja halála felett.

Nem tudott belenyugodni, hogy az nincs többé. Úgy hasonlított rá, szeme színe, orra formája az övé. Természetők ugyanaz: nyugodt, számító, kevés szavú, takarékos még mozdulataiban is. A mikor kiterítve feküdt előtte s látta megmerevedett, de rózsaszínű arcát, arra gondolt, hogy ő is ilyen lesz, ha meghal.

Egy pár hónap alatt azonban ő is belefáradt a fájdalomba, kimerült az elmélyedésben. Egy kissé vérszegény is volt, fürdőre kellett mennie. Ott az új ismerősök, az élénk élet, a jó levegő visszaszerezték életkedvét is. Örült a kirándulásoknak, bár sajnálta egy kissé azt a pénzt, a mibe ilyesmire kerül. Végre is fukarsága győzött, nyárderekein odahagyta a fürdőt.

- Jobban vagyok, ne költsek a pénzt! - mondá anyjának. Most először nem tette hozzá e stereotyp kifejezéshez a megszokott mondást: szegény apa nehéz keresményét. - Özvegy Gold Istvánné pedig most tört ki először:

- Olyan vagy, mint apád.
- Miért?
- Azt hiszed, hogy örökké élsz, sajnálsz a pénzt.
- Nos igen. Azt sajnálni is kell.

Az özvegy elmenetelük előtt vásárolni akart még egyet-mást, de nem volt pénzüik. A gyám csak annyit utalványozott, a mennyit a leány kért, az pedig pontosan kiszámította, hogy haszontalanságokra ne jusson.

IV.

Visszavonultan, csendesen éltek a kis városban. Csak a gyászév elmúltával tett kísérletet az özvegy a fullasztó csendnek megtörésére. Vendégeket hívott, vacsorákat rendezett, az év első hónapjában elköltötte egész évi díját. Ezután aztán, ha valamire szüksége volt, ha ruhát akart csináltatni, vagy egy új vállfűzőt akart venni, leányához kellett fordulni.

Helén szó nélkül kért új összegeket gyámjától. Ez pedig rendesen kiutalványozott - egy darabig.

Egyszer aztán valami nagyobb összegről volt szó. Ezer forintra volt szüksége az asszonynak. Az egész dolog nagyon homályos volt, de e homályon keresztül csillant egy főhadnagy ezüst portopéja.

A gyám Heléna kérésére sem akarta kifizetni az összeget, sőt a mikor özvegy Gold Istvánné hangos szóval követelte azt: szembeszállt vele, elmondta mindennek, a mi nem jó, szemére hányta szegény és alacsony születését, cifrázkodási vágyát, sőt olyanokat is érintett, a melyekre fullasztó görcs fogta el az asszonyt.

Heléna néma volt az egész jelenet alatt. Akkor se rezgett össze, mikor a gyám a katonatisztet teljesen kiemelte a homályból. Megtudta, a mit régen sejtett már, hogy az utolsó években édes anyja megcsalta édes apját.

- Hát ezért nem hagyott neki semmit, ezért lett minden az enyém! - gondolta magában, és egyszerre valami sajátságos érzés fogta el: káröröm, meg gyűlölet anyjával szemben. De annak kínos vergődésén megenyhült a szíve, egészen ellágyult, sirva fakadt s lehajolt hozzá.

Gold Péter, a gyám s a halott férfi bátyja, elfojtott dühvel nézte, mint ölelkeznek, mint folynak össze könyeik!

Ettől a naptól fogva a leány iránt is csak olyan szigorú, sőt kiméretlen volt. Elküldte a nevelőnőjét, leszállította a gombostűpénzt, a zongoraórákról tudni sem akart többé.

Az anya fiskálist fogadott, folyton kérvényekkel kizozta a gyámhatóságot, ez pedig mindig a gyámnak adott igazat s szó sem volt arról, a mit az özvegy folyton kérelmezett, hogy állásából elmozdítsa.

Immár Heléna is szenvedett e sajátságos viszonyok terhe alatt. Egy félmilliója van s nem

segíthetett anyján száz forinttal sem! És nem lehetett változtatni a dolgokon.

Az özvegy ugyan megpróbálta másképp. Bányáról elhozatta a javasasszonyt s egy darab kötelet ásatott el a gyám küszöbe alá. Az még sem akart meghalni; neki pedig élni kellett, élni akart, dúsan, hangosan, pazarul, kéjben csipkékben és finom sauceokban úszva.

-38-

Ekkor még csak harminczkilencz éves volt. Szívós, mint a legtöbb román asszony. A szeme, mint a kőszén, oly fekete s fényes még. Csak a kezein, a kiduzzadt ereken, foltokon látszott, hogy tiz év mulván öreg asszony lesz.

V.

Fel kellett menniök a fővárosba; ez lett a vége a veszekedéseknek. Fel a miniszterhez; ha az sem segít, fel a királyhoz.

Anya és leánya egy másodrangú szállóban helyezkedtek el. Két szobájuk volt, egy nagy és népes útra szolgáló ablakokkal.

- Ha az ember itt csak az ablaknál ül is: többet lát, többet élvez, mintha otthon akármit csinál, akár mennyit jár-kél! - mondá az asszony. Heléna is szerette az ablakokat. Néha egész délelőtt is kinézett rajtuk, mint a hogy vidéken szokás.

Nagyon sokat voltak otthon. Ismerősük alig volt itt, színházba nem igen jártak, a leány félt a tűztől, aztán az idegen emberek sorsa fent a színpadon nem is érdekelte valami nagyon. Jobban szeretett otthon csendesesen horgolni, a járókelőket nézve eközben. Az anya pedig ezalatt minisztertől miniszterhez járt, a kit csak megkaparíthatott, annak elbeszélte az ügyét, mindenkitől tanácsot kért: hogy lehetne a gyámját elmozdítani. Sehogy sem lehetett. Pedig a belügyi államtitkár előszobájában egy fiatal hirlapíróval is megismerkedett Gold Istvánné. Az cikket is irt az érdekében. Egy kis novella alakjában találta fel a dolgot. Otthon ez feltűnést keltett, de az illetékes körök nem vették figyelembe, vagy észre sem vették. De ha siker nem is támadt a nyomában, szerzett nekik egy jó ismerőst, a kivel ezután együtt nézhetett ki az utcára Heléna.

-39-

A hirlapíró szidta a léha tömeget, a leány csendesesen horgolt és nem sokat törődött ezzel a sajtósággal hosszú fiatal emberrel, a ki olyan lassan és ünnepélyesen beszélt, mint a hogy a francia drámákban azok a kiállhatatlan fiatal bölcsek szoktak.

A mama készakarva gyakran egyedül hagyta őket. Meglátszott rajta, hogy valamit tervel, a mint így egymás mellett ülnek. És a fiatal ember is gondolkozóvá lett egyszerre, néha hirtelen elnémult, majd hirtelen az özvegy felé nézett.

Tekintetük találkozott, meglepődtek. - Megérezték, hogy gondolatuk egy e pillanatban.

-40-

A leány pedig nem tervelt s nem is sejtett semmit. Tett-vett nyugodtan. Sőt jól is érezte magát, egészséges volt, nagy, erős, izmos; jól aludt, étvágygyal evett. Se teste, se lelke nem kívánt semmit is.

Tizennyolcz éves, világos barnahajú volt s az a férfi, a ki nem keresi a nőben is a raçet, szépnek is találhatta. Ezt pedig kevés keresi. A hirlapírónak se jutott még eszébe.

VI.

A milyen egyszerű asszony volt Gold Istvánné, olyan egyszerű volt terve is.

Pethes Antal - így hívták a hirlapírót, - el fogja szöktetni Helenát. Valami faluban megesküsznek és ezzel a gyámkodás megszűnik, leánya asszonynya, nagykorúvá lesz s vagyonának birtokába lép. Akkor bizonynyal adni fognak neki egy összeget, melyből ama bizonyos főhadnagyért leteheti a házasságukhoz szükséges kaucziót.

Nem, ez mégsem egészen bizonyos! Jobb lesz talán, hogy Pethes Antallal csinálja ki előre a dolgot. Az írásbelileg kössön le neki bizonyos összeget, a mely az esküvő után Heléna hozományából fizetendő. Ő pedig annak fejében minden módon elősegíti azt a házasságot, mely különben sem rossz.

-41-

A fiatal ember terve is majdnem egészen ez volt. Különbség csak elhatározásukban volt. Az asszonyban, a mint kigondolta, nyomban megszilárdult benne. A férfit, azonban gyöngeség fogá el. Szemrehányásokat tett magának, gasszággal vádolta magát. Érzékenykedett, mert még diákkorában házasságot ígért egy szegény leánynak, a kihez verseket is irt. Sajnálta egy kicsinyt a szegény jó leányt, hanem - úgy vette észre - nem szereti többé.

Helénát szereti. Bizonynyal azt. Nem, nem a vagyon, a gazdagság kápráztatja, hanem a leány egyedül.

És ez a szerelem döntött. Mindent igazol ez a magasztos modor.

Hamar megegyeztek egymással asszony és férfi, bár kezdetben egy kissé kerülgették a dolgot.

Nem igaz az, hogy az emberek, ha gasszágot követnek el, azt brutálisan cselekszik mindig. Dehogy, úgy teszik, hogy az se maguk előtt, sem a közvetlen szemlélő előtt nem látszik annak.

-42-

VII.

Kezdődjék tehát a munka!

Munka is az, szerelemre kelteni egy friss, fiatal, életerős leányt, a kinek a könyveken s a cselédeken kívül még senki sem beszélt szerelemről.

Egy nyugodt, romlatlan, fantázia nélkül való leány, a ki az ablakból nézi a világot, melyről sejtelve sincs: egyszerre azon veszi magát észre, hogy valaki, egy férfi ül mellette, a ki szépen és reszketve beszél vele.

Ha egyedül találja, megcsókolja kezét s pillanatok telnek el, a mig beszélni tud hozzá. Elfogult, izgatott, félénk, majd heves előtte. Mással szemben pedig kihívó vagy közönyös. Gyűlöl mindenkit, rosszat beszél mindenkiről, csak őt látszik szeretni, csak neki mond minden szépet, jót.

A leány kiejtette kezéből a horgolást.

A férfi azt mondá: «szeretem!» és a mint a leány lehajolt kézimunkája után - megcsókolta a nyakát.

Egy pillanatnyi csend. Helénát valamely érzés remegtette meg. Talán a harag volt, mert a következő pillanatban rendszerint szelid, majdnem lanyha szemei szikráztak.

A férfi megszégyenülve igyekezett az ajtó felé - újra csend. Aztán hirtelen felhallatszott a Heléna hangos, édes sóhajjal teli sirása.

VIII.

A kupéban ültek. Már egy félórája valának férj és feleség.

Este lett. Szébbnek, kívánatosabbnak látták egymást ebben a homályban, mint valaha. Reszkettek a gyönyörűségtől s a vágytól, de alig érinthették meg egymást: rajtuk kívül még öt útitárs ült velük együtt, szíva ugyanazt a villamos levegőt.

Legfeljebb csak beszélgethettek. A nyugodt, a szóval leány beszédes lett. A férfinak is heves vágya támadt megvallani, elbeszélni mindent. Úgy érezte, hogy addig nem vallhatja teljesen a magáénak Helénát: a mig az meg nem ismeri szíve legbensőbb érzését, legtitkosabb titkait is. Mint mikor a bűnöst valami mondhatatlan presszió arra kényszeríti, hogy friss bűnét bevallja annak az embernek, a kivel legelsőbb találkozik, őt is a gyónás vágya sodorta magával.

Egy kis mezővárosban esküdtek esti hat órakor, öt óra mulván valami nagyobb városba kellett érkezniök, a hol meg akartak pihenni.

Még egy órának kellett eltelni tizenegyig. Ez alatt az idő alatt a férj mindent elbeszél a feleségnek. Elmondva, hogyan alkudtak meg háta mögött anyjával az ő kezére. Vádolta a haszonleső anyát, vádolta magát könyörtelenül, gúnynyal szólt a szegény leány történetéről is, nem feledte el elmondani azt sem, hogy tulajdonképpen a munka megünása vezette hozzá, s hogy kezdetben éppen nem szerette, s hogy egy kissé sokalta az anyának fizetendő summát. Hanem most! Most szereti, imádja, a mint nem imádtak még leányt. A leány szó nélkül hallgatta vallomását, néma volt áradásaira is. - Lehetetlen volt kivenni, mit érez, mit gondol?

Olyan csendes volt, mintha aludnék, olyan mozdulatlan volt, mintha meg volna halva.

- Valami bajod van? - kérdé a férfi, a mint kiszálltak.

- Semmi... sincs... - szólt Heléna.

A férfi kocsit után nézett, mely a szállóba vigye őket, az asszony addig a váróteremben leült. Egy öreg, kopasz, alacsony ur ült mellette, a kit egy másik ur ügyvédnek nevezett.

Úgy látszott, mindaketten idevalók voltak, beszédjükből azt is kivette Heléna, hogy várnak valakire.

A férj késett, hanem bejött egy harmadik ur, a ki azt jelentette a másik kettőnek, hogy a kire vártak, nem jelent meg.

Az ügyvéd társai kifelé indultak. Ekkor lépett a terembe a férj. Egy pár lépésre Helénától, a ki az ügyvéd mellett állt s a mint Heléna megpillantotta a belépő Pethes Antalt, egy elhatározó mozdulattal hirtelen az öreg ur karjába kapaszkodott s szinte higgadtan így szólt hozzá:

- Uram! Gold Helén vagyok, Károlyból. Megszöktem, *megebántam*, vezessen el, mentsen meg!

... A két fiatal ember minden gondolkodás nélkül karonfogta Gold Helénát s az ment velük, nyugodtan, éppenséggel nem tüntetően, mintha rokonaival menne. Egyetlen egyszer sem nézett vissza férjére, a ki úgy állott ott, mint egy hegy: notizált. Csak nézte, nézte s nem volt ereje ahhoz, hogy utána iramodva, megfogja kezét és így szóljon hozzá:

- Asszonyom! ön az enyém egészen, örökre!

Nem volt az övé, egy cseppet sem, soha többé.

IX.

Gold Heléna hamar vénült, gyorsan elhízott. Mindez nem zavarta, vidáman tett-vett, adott uzsonnákat, kokettirozott is egy kicsit, egyszer-egyszer egy pár órát volt az urával is, akitől hamarosan elvászta magát. De ezekben a kaczerkodásokban nagyon is sok volt a kegyetlenségből és nagyon kevés reményt nyújthatott bárkinek is. Leány maradt mindvégiglen és valahányszor egy ismerőse férjhezment nem győzött sajnálkozni annak rettenetes sorsa fölött.

- Szegény, szegény, szegény! - emlegette magában, félhangon, hangosan és amig így sajnálkozott: a szemei is könybe lábadtak. Talán a mások sorsán? Avagy a magáén?

EGY SZÁL BUZAVIRÁG.

I.

Egy leány, tizenhárom éves, olyan üde, olyan bájos, mint virágzó almafa-ág - észrevette, hogy az anyjának udvarolnak. Valami nagy, fekete, karcsu, elszánt képű férfi. Fölvetette rá a szemeit és azt találta, hogy olyan rút, olyan titokzatos, mint a milyennek az ördögöt képzelte nyolcz vagyis inkább hét éves korában. Odafordult apjához és szépnek, kedvesnek látta. Még a kopaszodás vidám homloka fölött, az is milyen édes!

Valami nagy titok előtt állott és ez a titok egyszerre elfogyasztotta minden mosolyát. Melancholika vett rajta erőt, a papája, mint orvos, vascseppeket irt számára, anyja pedig az étellel kizozta. Mindennap kikapott azért, mert nem reggelizett, ebéd alatt is erről folyt a szó, de mintha nem is róla beszéltek volna, ült némán, szeliden, világos szemeivel elmerengve a levegőben. Arcza oly átlátszó volt már, hogy szinte világított, a mint estenként elhuzódva a lámpástól, megbujt az ebédli homályos zugában és onnan kémlelte anyjának teli, szines, még egészen friss arcját.

Bizonyára csudálkozott, hogy a kedves szőke fejre nem volt irva semmi a titokzatos valamiből. Hogy édesgetően, szeliden, a szivéből szivesen beszélt az urával és gondját viselte, magához ölelte két kis testvérét. Hol vannak a hitszegés fekete jelei? Talán már mindenki látja, csak ő nem. Egészen megzavarodott, félt, szeretett volna meghalni. Előbb azonban tudni akart mindent, tényeket.

Lesett rájuk furfangosan és alattomosan, reszketve és vakmerőn, mig előtte állott a tény, mindenki másnak föltétlen bizonyosság, de neki egy rettenetes szivfagyasztó, misztikus valami.

II.

Egyszerre különös erély szállotta meg, «Szólni fogok anyámnak!» gondolta magában. Nem mert. «Apámnak mondom meg mindent!» Csaknem elájult ebbe a gondolatba.

Tisztában volt azzal, hogy itt cselekednie kell és tanácsért mindenféle könyvekhez fordult. Talált egy francia könyvre, ebben anya és leány egy férfit szerettek. Bár nem értette tisztán az elbeszélést, megrettenve dobta el magától. Nagy furfanggal, idősebb leányoktól akart megtudni némi dolgokat. Csak egy tudta elképzelni, hogy leendő férjén kívül valaha mást is szeressen. Egy kis, sovány, fekete leány, a többiek valamennyien az egy és örök szerelemre esküdtek.

Vizsgálgatta az asszonyokat az utcán, mohón hallgatódzott, ha valahol pletyka ütötte meg füleit. Otthon pedig az ablak mellett ülve, szinte megerőteltetve szemeit, nézte az utcát, a várost, melyből csak néhány utcát ismert. - Mi minden rettenetes dolgokkal lehet teli ez a hely, mely hullámszik zúgva körülötte, mint egy oceán... Mi van az előtte ismeretlen mélységekben? Ott, hol anyja jár, mosolygó arccsal, kábult fejjel?!

Valahol egy szerelmes asszonyról kopott hasonlatot olvasott. Ez a hasonlat elevenedett meg előtte minduntalan. Anyját látta, a mint rohan lefelé valamely meredeken, tátongó mélység felé. És vonja maga után férjét, gyermekeit... az egész világot. Álmodozásai közben szinte látta a meredeken nőő sárga, aszufüvet és a nagy, éles köveket is. Föl-fölsikoltott álmában, elgyengült véggépp és azzal aludt el, hogy tenni fog.

III.

Váratlanul vidéki rokonok jöttek, és anyja elment velük az Andrassy-útra képeket nézni. A kis leány torkát fájtatta, lefektették, otthon hagyták. Alig mentek el, ruhát kapva magára, átszaladt anyja szobájába. Leült az íróasztal mellé, a fekete, mégis oly kaczer kis székre. Bámulta a butorokat, mint valami idegen embereket, és azok szólottak hozzá különös, idegen szóval.

Az asztal lapján violaszin tintacsepp. Nem-e abból a tollból hullott ki, a melylyel irt *annak?* Lehajtott fővel, szemére hullott szőke haján át nézte ezt a cseppet és dús fantáziája, lágy gyűlölsége táplálkozott belőle. Tágra nyitott szemei előtt megint megelevenedett a könyvből vett hasonlat, mind szinesebben, mind domborubban... Észre se vette, hogy háta mögött a szobalány meggyujtotta a lusztert és hogy utána belépett a nagy, fekete arczu férfi és köszöntötte csendesesen, hangosabban.

Fölrezzent, maga előtt látta, nem rémült meg tőle jobban, mint álomképeitől, egy pillanatig még azok egyikét látta benne és szótlanul nézett rája. Aztán egyszerre fuldokló sirás fogta el és fölugorva székéről, a mig két kezével elfödte arcát, rimánkodva szólt:

- Ne bántson bennünket!... Hagyjon el, menjen...?

-53-

IV.

A kép ez volt: a leány karjait leeresztve, a sirást leküzdve magában, egyszerre szikrázó szemekkel nézett a férfira. Az, elhalványodva, zavarában mosolyogva állt vele szemben. A kalapját forgatta kezében, mint egy paraszt legény, ha uri asszony előtt áll. Perczek teltek, mig visszanyerte önuralmát és erőltetve fölnevetett.

- Ó, maga kis bolond, hát én bántom magukat! Ki mondta azt magának?

- Látom - szólt a kis leány alig hallhatólag - anyámat és magát. Menjen innen el és ne jöjjön többé ide soha. Mondja, hogy nem akar...

- De miért, mit tettem?

A leány nem mondott többet, előntötte a sirás. A férfi odament hozzá és csitította:

- Rossz kis leány, micsoda csunya gondolat a mamájáról, szégyelje; ki verte a fejébe? Ezek a nyomorult cselédek! No, ne sirjon, minden úgy lesz, a mint maga akarja, nem jövök többet...

A kis leány fölemelte fejét, rája nézett, de olyan különös, olyan bűvös tekintettel, hogy a férfi nem tudta kiállani. Lesütötte a szemeit, zavartan mosolygott és ismételte:

- Többet soha...

-54-

Majd hirtelen tréfára fogta a dolgot és hirtelen megpillantva a leány mellére tűzött aszu buzavirág-szálat, mondá:

- Ha nekem adja azt!

A kezében volt.

Csakugyan nem jött többé. Anyja kezdetben csodálkozva, később izgatottan nézett körül. Ugy látszik várt és nem akart kérdezősködni. Lassankint belefáradt a várakozásba és irt. De büszkesége nem engedte, hogy elküldje a levelet. Inkább várt az ablaknál, a lépcsőházban. Hosszú vizitekre ment egyedül és leverten jött haza. Levertsége ráragadt az egész házra, férjére is. Csak a kis Hanna arcán fakadt ki újra az elhervadt mosoly, gyermek lett ismét, vidáman tért vissza bábuihoz, olykor leleskedett még anyjára és egyszer rajta is kapta, a mint szobájában, a sötétben összegubbaszkodva sirt.

Odarohant hozzá és megölelte. És sirt ő is édesen keservesen, a leghalványabb sejtelve nélkül annak, hogy miért? Megkönnyebbült szive áradt ki, a nő ébredt föl benne, a ki sir a szerelmes asszonnyal, akárki legyen az, talán egyszerűen csak azért könyezett, mert anyját szenvedni látta?

Könyeik összefolytak. Az egyik - oh be nagyon! - tudta már, hogy miért. A másik: még nem.

CRAS.

-55-

A kis Cras a konyhában lakott, én az egyetlen szobában. Valahányszor hazajöttem - leginkább késő estén - a kis Cras mindig egyedül volt ébren a konyhában. Pedig rajta kívül még hárman laktak ott: egy kereskedelmi iskolai tanuló, aztán a Deviaczky-család, mely két tagból állott: egy igen öreg asszonyból és egy igen fiatal leányból. Ezek adták ki bérbe a konyha egyik felét a két diáknak és az egyetlen szobát nekem. Jó nép volt és igen szegény. A kis Iza még csak kilencz éves, de már valóságos gazdasszony, pompásan tudta azt a mesterséget, hogy éhen is jóllakottnak lássék. A kis Cras segített neki ebben: gyakran együtt *nem* vacsoráltak, hanem megetették valami kicsivel, jóval az öreg asszonyt. A kereskedelmi ifjut nem igen vették be a maguk társaságába: az mindig aludt. Nem kellett annak se étel, se ital, különösen nem kellett könyv, csak az alvás. Mindig horkolt, a mint hazatérve átsurrantam a konyhán, de ébren volt, a könyv mellett, az irás mellett, a rajztábla fölött virrasztott - Cras.

-56-

-57-

- Mikor fogja maga, amice, kialudni magát? - kérdém tőle tréfásan latinul.

Azt felelte:

- Cras! (holnap).

Néha télen, a nagy rongyossága, a ruháinak a roppant elégtelensége tünt föl nekem. Megszólítottam: -

- Szerezni kellene már egy kabátot, amice!

-58-

- Cras! - mondá az ötödik gimnázista, a kit különben Sziggyártó Palinak hívtak, csak én neveztem el ezen a rövid latin néven, a mi a szavajárása volt, amit olyan csudálatos

hangsúlyozással mondott ki, hogy gyakorta évdtem magamban: «Vajh' hogy érti ezt a holnapot?!» Az bizonyos, hogy a holnap neki egészen más volt, mint a legtöbb embernek. Egy fényes, szép, kívánatos valami, a miért érdemes munkában, törődésben, nélkülözésben, nyomorúságban eltölteni a mát.

Nem egyszer hallottam, a mikor a kis Izán kitört a gyerek-természet és iszonyatosan sirt valami játékért. Cras megszimogatta és így szólt hozzá:

- Ne sirj, te kis lány, majd meglássad, milyen beszélő babát veszek én neked - holnap!

Mindig csak ez a holnap! Ha valaki ma kegyetlenül megveri, talán el se sirja magát, mert arra gondol nyomban: «Eh, holnap már úgy se fog fájni!»

-59-

Nem talán, de tényleg így is volt, a sors kegyetlenül elverte a kis diákot és ő - kissé könyes szemmel néha - de mosolyogva függeszté szemeit a jövőre, az majd meghozza szorgalmának gyümölcsseit, a kárpótlást a szenvedéseieért. És csudálatos kitartással várta és készítette elő ezt a jövőt. Akárhogyan szűkölködött is a jelenben: jókedvét alig vesztette el. A maga bajánál inkább elbúsította a Deviaczky-család sorsa: azok egyre gyarapodtak a szegénységben, az öreg asszony rheumát kapott a kezébe, nem igen lehetett horgolnia, pedig az volt a fő keresetforrásuk. A kis lány pótolta, a mennyire tudta, de leginkább mégis csak abból éltek, a mit tőlem, meg a két diáktól kerestek. Gyenge jövedelem volt biz az, az öreg asszony nem is tudott vele kijönni, kapta magát, beadta a gazdasszonykodás kulcsát - meghalt.

A kis Iza nem volt több tizenegy évesnél, a mikor így egészen egyedül maradt a világon. Vézna, tehetetlen, érzékeny kis lány volt: talán még cselédnek se kellett volna. A temetés után nem tudta merre induljon neki a világnak, egész vagyona az a csekélyke butor itt a lakásban. Én azt ajánlottam neki, hogy adasson el a házmesterrel mindent és az árán menjen el valami vidéki rokonához.

-60-

- Nincs! - mondá csendesesen a leány.

A kis Cras a könyvből - tanult akkor is - felütötte a fejét:

- Épp úgy, mint nekem.

Mindakettőjüknek kihalt az egész atyafiságuk. Még csak valamire való ismeretségük se volt. Egymást ismerték a legjobban. Úgy érezték, mintha az egymás testvérei lettek volna. Cras csak néha pörölt a leánykával, de most olyan különösen gyöngéd volt hozzá:

Az ajtón keresztül - éjszaka - hallottam, a mint szólt hozzá:

- Te Iza, tudod-e mit? mi megmaradjunk itten. A szobát kiadjuk ezentul is, abból megkapjuk a házbért. Te szépen elgazdasszonykodol, én meg tanítok kis diákokat és azért is kapom a sok pénzt. Gyöngyen megélünk.

A leány visszafojtott lélekzettel hallgatta. Nem sirt többé, csak készült valami nagy zokogásra. Hanem Cras elébe vágott:

- Tudsz-e te krumplicsövest főzni?

Iza csaknem elnevette magát. Már hogyné tudna krumplicsövet főzni!

Főzött is eleget. Legfőképpen azon éltek. A mikor megunták, újra kezdték. És ha a leány savanyú képet vágott a párolgó fazékra, a diák vidáman oda szólt:

-61-

- Bizony ez nem valami kitünő lakoma, hanem majd - holnap!

Elkerültem a lakásból, otthagytam a családfő nélkül való kis családot. És elvesztettem szemem elől az egyedül álló kis leánykát és a «Holnap»-ot. Nem láttam őket éveken át és - az igazat megvallva - nem is sokszor gondoltam rájuk. Ha néha mégis eszembe jutottak, felkiáltottam magamban:

- Ah, mit is akar az a gyerek! hisz egy férfi egymagában is olyan nehezen tud megküzdeni az élettel, ő maga meg gyermek létére másokért is harcol!

Elvérzettek, elzüllöttek a viadalban bizonyosan! Ezt gondoltam róluk egész tegnapig, a mikor a kis Cras beállított hozzám.

Nem volt többé kicsiny, nem emlegette többé a holnapot - elérte már.

Példátlan karrierjét példátlan szerénységgel mondotta el:

-... Aztán Párisban kerültem technikára. Elég türhető életem volt, rajzoltam ácsoknak. Küldhettem haza egy-egy kis pénzt Izának. (Emlékszik-e még rája? Nagy lett azóta, felügyelő a szeretetházban.) A mikor mérnökké lettem, úgy folyt a dolgom, a hogy akartam, elképzeltem. Nem, még annál is jobban. Egy nagy villamos társaság állított az élére. Szép kis fizetésem van, annyi mint egy belügyminiszternek...

-62-

Meg nem állhattam, hogy közbe ne vágjak:

- Hát ez az a «holnap», a mit egyre emlegetett?

- Ez, és még valami. A miért idejöttem önhöz, tulajdonképpen az egyetlen pesti ismerősömhöz. Nem jönne el velem leánynézőbe?

- Nagy örömmel. Mindjárt, és hová?
- Mindjárt és ki a szeretetházba. Budára csak.
- Talán a kis Deviaczky Izához?
- Hát kihez máshoz?

Elmentünk, megkértük. A leány sirt és olyan zavarban volt, hogy azt hitte valami rokona vagyok és oda dőlt a vállamra zokogni.

- Hohó! kisasszony, el tetszett téveszteni? - Odatoltam eléje Sziogyártó Palit és gyönyörködtem az ölelkezésükben, az összefolyt könyeikben.

Ez az egy pár köny maradt meg a mult keserüségéből. Hamar elmult, rögtön felszáradt. Mosolyogtak egymásra. A férfi kérdé:

- Édes kis Izám, tud-e még olyan pompás krumpli-levest főzni, mint - régen?

KISASSZONY GONDOLJA MEG.

I.

Tegnap, az eskütéri állomáson a propellerre várakozva, szokás szerint nézegettük egymást, a kik egy pár percz mulva együtt fogunk hajókázni a hidfőig.

A várakozók zöme most is, mint reggelenként rendszerint, miniszteri hivatalnok, közöttük az én három fogalmazóm, mintha a Journal Amusant fiatal uraiból nyirbálták volna ki az elegáns alakjaikat. Egyforma kalap, egyvágású szakáll, egyformán kivágott czipő és fekete selyem-harisnya. Ők a «The three Aladár's»

De mit törődöm velök, a ki racscsol, még mindig lehet erős oszlopa a hazának. A fődolog, hogy egy leány is jön velünk. Egyedül álló, fiatal, alacsony, fejlődött, de vérszegény leány, a mai divat szerint, tehát elragadóan öltözve, az ünnepélyes s mégis könnyű és olcsó csipkediszű ruhában. Olyanok benne ezek a fővárosi leányok valamennyien, mint egy-egy hercegkisasszony, az én várakozó lányom, mint egy királyleány. Rátartó is, az Amusant eleven alakjai hiába környékezik és bár szemelláthatólag fekete selyem-harisnya van rajtuk, nem méltatja őket egy tekintetre sem. Ellenkezőleg, leszalad a hajóhidhoz, s a mig megjön a propeller, elővesz egy levelet és elolvassa egyszer-kétszer. De olyan komolyan, olyan mélyen foglalkozik azzal, a mit olvasott, hogy vértelen arcaza még fehérebb lesz, majd nem olyan, mint egy márvány mellszoboré. Oh, be különös fej is. Fekete haja szinte természetellenes, a mint kibugygyan keskeny homlokára és nagy, hosszúkás, sűrűpillás szemei mintha festve volnának a legsötétebb feketével a legvakítóbb fehérre.

És ez arcz nem változik akkor sem, a mikor mindnyájan elhelyezkedünk a hajóban. Mi férfiak künn az erkélyen, a leány a kajutben. Nem törődik velünk mitsem, észre sem veszi, hogy nézzük, újra olvassa levelét, halvány ajkait kinyitja öntudatlanul, hogy lélegzeni tudjon. Aztán egy automata szabályos, szögletes mozdulatával négyrét szakítja a levelet és darabonként kidobja az ablakon a Dunába. Mindenik darabka után olyan mozdulatot tesz, - megint csak gépiesen, - mintha utána akarna kapni és a levél negyedik részét abban a pillanatban, hogy ellökte, visszakapja újra és beszorítja keztyüs tenyerébe. Aztán fölugrik és legelsőbb hagyja el a budai oldalon kikötött propellert.

Keresem a feljárón, eltűnt. Leszaladok a partra, hátha a járatlan, hid alatti úton kerül föl a vizivárosnak. Csakugyan ott lépked lassan, szinte támolyogva a part szélén, egészen közel a Dunához. Olykor meg-megáll és benéz a folyam tükrébe. Magát nézi? A capote-ját igazgatja? Most hirtelen hátranéz, meglát és csaknem szaladva megy előre és mind jobban a viz szélén.

Fáradt lehetett, hamar elértem. Odaléptem hozzá és megszólítottam:

- Nagysád, látom most szédül, bocsánatot kérek, de ilyenkor nem szabad erre járni, a Duna úgy is szíjja magába az embereket!

- Szíjja magába az embereket - viszhangozá halkan és ugyanazzal a hideg tekintettel nézett reám. Majd megelevenedett egy kisé, gögösen összehúzta a szemhéjait és kérdé:

- Mit akar?

- Azt akarom... hogy magának valami baja van, menjen haza, menjen akárhová; a mig el nem megy innét, itt maradok mellette. Látom az arcán, azt akarja mondani, hogy: «Uram, ez tolakodás!» Hát igen, kisasszony, ez az. - Továbbá azt is gondolja: «névtelen lányt megtámadni így, gazság.» Igaz, és én egy szomorú gazember vagyok, a kinek különös gyönyörösége telik abban, ha láthatja mint forr, fő, buzog a szerencsétlenség, és mint oszlik el, mielőtt beállana valamely bolond katasztrófa...

Mentünk előre a parton, csakhogy a viz szélén én lépkedtem. A leány hallgatott is reám, nem is. Egy-egy szó érdeklődést keltett benne és olyankor fölnezt, gondolkozott, mintha azt firtatta volna: igazam van-e vagy nem? Nem értett meg jól; mindaz, a mi az utolsó órákban történhetett

vele, bizonyára megzavarta erősen. És végül egy idegen férfi gyors és erőszakos támadása, a mint betolakodik lelkének legbensőbb titkába és számon kéri tőle bajait, a miket egy pár perczzel előbb talán a vén Duna titoktartó keblén akart örökre elfojtani!

A márvány fölelevenedet, meleg világosság öntötte el a fehér arcot, belülről áradó fény. Tétovázva, szégyenkezve, de reám nézett:

- Jól van, haza megyek! - mondá egyszerűen, nyugodtan.

- De azt gondolja magában, hogy visszajövök?!

Nem felelt, bizonyosan így gondolkozott. Faggattam tovább:

- Igérje meg, hogy nem teszi. Hogy micsoda jogon kérem én? Azon a jogon, a min maga is, más is, minden halandó ember köteles biztatni embertársát, ha látja, a mint a tehertől kifáradva, le akarja azt dobni magáról... Majd megszokja, majd könnyebb lesz, majd más lesz! Érdemes is, egy kis - szerelemért?

Erre a szóra elvörösödött. Szép arcza egyszerre olyan lett, mint Meduzáé, frou-froujának tincseiből egy pillanatra - nem lehetetlen - kigyók váltak.

Kihívóan és gyűlölködéssel nézett reám, a férfira, a ki elbizakodott és vakmerő vagyok azt hinni, hogy mi közülünk valakiért...!

De csak egy szempillantásig tartott kedélyének ez a villámlása, a másik pillanatban egészen ellágyult, büszkesége, idegenkedése, energiája elmult, szemei megteltek könnyel, gyenge, elhagyatott leány lett, a ki megnyitotta szívét egy neki nem éppen antipatikus, de idegen fiatal ember előtt és elhaló, siró hangon rebegte:

- Nem, nem az... hanem a kenyér... a kenyér!

II.

Elhagytuk a partot, mentünk fölfelé, a Viziváros különös utczáin, melynek egyrésze egészen elhagyatott és olyan fantasztikus: járókelői fekete ruhás öreg asszonyok - öreg és gyászol valamennyi - frizurájuk a század közepéről való, parazoljuk még régiebb, - az igazi parazol. Kikifeszíti egyikük és megállnak alatta beszélgetni ketten.

Gyanakodva néztek reánk, a mint elmentünk mellettük. A leányt erre ismerték már, csak én nem tudtam, hogy kicsoda, bár mondott valami nevet, a mikor bemutattam magam neki. Lassanként többet is, hogy az apja nyugalmazott számtiszt, nyolczan élnek a nyugdíjából. Ő maga a pesti angol-kisasszonyokhoz járt, az apja tanítónőnek szánta, folyamodott is a városhoz, a hol most vagy harmincz állás van üresedésben...

- Biztatták? - kérdeztem tőle.

- Igen! - felelt rekedt hangon.

- Kik protegálják?

Intett a fejével: senki.

Tehát egy leány, a kinek nincsen protektora és állást akar, helyet, helyet! Ez a gyenge, vértelen és előkelő teremtés beállott a főváros ama huszezer főből álló tömegébe, mely lótfut, izzad, ordít, verekszik egy darab biztos kenyérért, egy talpalatnyi helyért.

Micsoda bátorság, milyen eszeveszettség! És még a fővárosnál kellene neki hivatal, a legszolidabb, legurasabb helyen, talán ezer forint fizetéssel is...

Egy városi képviselő nevét említettem neki, volt-e már annál?

Szinte megrezsent a nagyhatalmu, titokzatos ur nevének említésére. Tulajdonképpen csak egyszerű polgár, de mindent «ki tud vinni», képviselőt tesz, tisztviselőt választ, kávéházi engedélyeket ad és von el. A neve nem is név többé, hanem egy misztikus erő jelzője. A fővárosi Akarat. Miért az, nem lehet biztosan tudni. Nem is nagyon gazdag, nem is nagyon eszes, miért engedelmeskednek hát neki az emberek, a testületek és miért mennek utána? Titok!

- Volt nála? - ismétlem a kérdést.

- Igen! - felelte és akadozva, elpirulva folytatá: - Először azt hitte, hogy pénztárosné akarok lenni a fia kávéházában, aztán, hogy a neje szállójában szeretnék... Megmondtam neki, hogy tanítónő akarok lenni a kilenczben; megnézett, kivett a zsebéből valami listát, végigfutotta és röviden mondá: Eligértem mind a jövő éveket is. Eligérte mind.

- Tehát nem is ment tovább?

- De muszájt. Egy jó emberünk harmincz nevet irt föl, hogy mutassam be magamat ezeknek személyesen, mert az a fő. Apám is azt mondta, hogy ez a fő, ezzel eresztett el és hogy hozzak neki egy-két szivart... Ott ül szegény egész nap az ablakban, mit csináljon, ha nem is szivarozik!

- És a többi? Mit mondott a többi apróbb hatalom?

A leány nem felelt, én mondtam neki, mi történt vele. Elismerem, kegyetlenség volt

visszaidézni emlékezetébe mindezt:

- Tudom a többit: megcsípték az állát, megdicsérték, hogy milyen szép leány, egyik-másik azt mondta: csak akarnia kell kisasszony, és minden meg lesz. Mások elküldték ama titokzatos urhoz, hozzon onnan egy pár sort. Némelyek meg idegen öreg urakhoz utasították, a kiknek nagy a befolyása. Voltak, a kik nyíltan megmondták: hová gondol kisasszony, ez a legnehezebb dolog a világon, tanítónőnek itt, talán ezer forint fizetéssel is -

Bólintott a fejével, úgy van, úgy! Érdekléssel hallgatott, szinte biztatván, hogy folytassam. Folytattam:

- Akadtak olyanok, a kik kérték: jöjjön el még egyszer, majd meglátjuk. Befolyásos, bensős, komoly, sőt rideg családos emberek. De hol a lakásból a család? Néma csend van a szobában, sehol senki, egy szolgáló vagy szobaleány sem... Menekülnie kellett, utána kiabáltak-e: így kisasszony állást nem kap soha?

- Ha ott nem, hát máshol hallotta ezt a mondást százszor is, bizonyynal gondolkodóvá is tette, éjszakákon át álmatlanul, lázasan vitázott magával: hogy is van hát ezen a világon?

Szegény lány egészen megdöbbsent, látván, hogy ezeket a közönséges dolgokat én ilyen jól tudom. Nézett, csak nézett rám, nyitott ajakkal, kipirult arczzal, könnyes szemekkel. Nagy érdeklődése szinte megijesztett, hiszen mindjárt elsiroja magát itt az utcán.

Nem, hirtelen összeszedte magát, véletlenül a kezére tekintett, a melyben még mindig szorongatta a levél megmaradt darabját. Ujra az a márványfejű lány lett, mint a milyen benn a hajóban volt. Szinte meglepett, a mint szólni kezdett:

- És mindez még nem minden... az utolsó?

III.

Az utolsó a levél volt, melynek maradványát még mindig ott szorongatta a kezében, mintha róóját meg akarta volna fojtani.

Elkértem tőle, magam se tudom, hogy mertem és azt még kevésbbé: hogyan adhatta ide! Megszédült, egy pillanatra elhagyta szemérme, idősebb bátyját látta bennem néhány perczre? Mit tudom én, csakhogy a kezemben volt a szép, öreges, hegyes irás. Végső sorai egy levélnek, mely egy kereskedelmi ajánlat hangján szerelemről szólott. Az elejét kiolvastam a végéből, bár az sem volt teljes, megszakadt, kúsza szavak és befejezetlen mondatok: «nincs már... nem lehet hozzáférni... Rettenő fáradtság, nem érdemes... Havonta száz forint... évekre biztosítva, letéve közjegyzőnél... Egy kis téa néha, este, gondolja meg kisasszony... *Kisasszony, gondolja meg!*» A levél alatt szemérmetlen bátorsággal kiírva egy név, a kinél a kisasszony protekcióért járhatott talán ma reggel másodszer...

IV.

Hazaértünk, kieroszakoltam, hogy behivjon. Bemutatott a családjának. Az apja egy száraz, hosszú ember, mosolygott, motyogott és egyre a szivarzebem felé nézett. Rá volt írva az arczára: «ugyan kínálj meg, idegen fiatal ember, nem szivaroztam még ma és rettenetesen unalmas itt ülni az ablaknál napokon, hónapokon, éveken át!» Az anyja, egy öreg - talán a férjénél is idősebb - asszonyság, a konyhában kotyvasztott valamit, egy tizenegy éves leány és egy kamasz fiu roppant érdeklődése mellett. A titkos nyomoruság - a mely tiszta - suttogott hozzám a lakás minden zugából: «itt ma nem reggeliztek még, itt ma nem vacsorálnak, itt nincs min leülni, hol egyet nyugodtan aludni!»

Az ismerkedés után a nyugalmazott számtiszt, minden restelkedés nélkül rátámadt leányára:

- No, szerencsével jártál? Biztos már!?

- Nem! - felelte szárazon a leány.

Erre a szóra édes anyja is, testvére is kifutottak a konyhából és körülvették. Valamennyiöknek az arcza egyszerre elsötétült, a számtiszt sápítózott:

- Bizonynyára, nem beszéltél a nyelvükön. Gógösködtél, fontoskodtál, mintha te volnál Valéria...

- Így nem lesz belőlünk semmi! - szólott az anyja és hozzám fordult, hogy pártoljam őket, a szerencsétleneket én is. Protegáljam a lányukat?

A számtiszt nagy nehezen föltápázkodott a széken és szólott:

- Így végünk van!

A leány rám nézett, aztán maga elé tekintett és egyszerre elkaczagta magát. Erőltetve, hamisan, fáradtan, nevetve szólott:

- Megtréfáltalak benneteket, - hiszen meg van!

- *Meg van!* - ismétlé mégegyszer szárazon, ridegen.

«Kisasszony, gondolja meg!» ez a mondat járt a fejemben ma egész napon át.
Meggondolta!

KATÓ.

Kató holnap, vagy holnapután férjhez megy; isten vele Katóka!

Rám nézve súlyos ez az eset; nem azért, mert annak idejében hozzám ígérkezett a lány, hanem azért, mert egy igazi jó testvért veszitek el benne. Ha olyan jó volt hozzám, mint a milyen jó volt, hogy tud férjhez menni és intimus lenni mással! Miért tagadjam, úgy vagyok vele, ha nem szent, ha nem mátyr az asszony, mindjárt hitszegőnek tartom. Elszoktat bennünket az anyánk, a ki csupa önzetlenség, csupa mátyrromság érettünk és miattunk.

Nos, hát Katóka is siet elejbe hivatásának, holnap vagy holnapután férjhez megy. De nem erről akarok beszélni, ez kevésbé érdekel, ezen a ponton ő elmúlt nekem és most, a mikor érzékenyen búcsuzom tőle: a legfőbb gondom az, hogy konzerváljam lelkemben régi alakját, mely olyan könnyű, olyan bájos illatos és színes volt, mint egy tavaszi napsütötte leander-ág.

Szürke ruhában is rózsaszínű volt ez a kis lány. És amikor evett... nagyon különös, szinte bosszantó volt rám nézve, amikor enni láttam. Hogyan kisasszony, ön is!? De ez ismeretségünk kezdetén vala. Tudniillik bár rokonok vagyunk, csak nagy későre láttuk egymást, amikor ő már tizenhét éves lett, én meg valósággal megöregedtem: elértem a huszonöt évet. Sajnáltuk, hogy így elmaradtunk egymástól. De hamarosan megvigasztalódtunk és hamarosan elígértünk egymásnak. Aztán váltottunk egy pár csókot, aztán elváltunk. Szívreható leveleket irtunk egymásnak, hogy hátha ez mégsem az igazi szerelem, legyünk mi csak barátok. Hiszen mindezeket talán tudni is tetszik, de arról a viszonyról, ami ezután fejlődött ki köztünk, emberi lénynek fogalma sem lehet.

Barátom, testvérem, szerelmem volt, helyesebben egy olyan valaki, aki mind e háromból volt összeszőve. Megfogta a kezemet, a kabátomra varrta a leesett gombot, és megengedte, hogy megcsókoljam a nyakát, füle alatt, de csak ha senkisésem volt a szobában. Ez néha megesett, hanem, hogy éppen senki se lett volna otthon, az nem esett meg, csak egyetlen egyszer.

Beléptem, ott gubbaszkodott a zongora előtt, a medvebőrön.

- Nincs senki itthon! - kiáltá előre.

- Nos? kérdém és ebben a pillanatban úgy érzém magam, mintha még sem barátság, hanem igazán tiszta szín szerelem lett volna az a régi érzés. Ezt mindjárt meg is akartam mondani, de felugrott és kiáltá:

- Takarodjék!

- Miért?

- Mert a férfiak gazok.

- És az asszonyok?

Elhallgatott.

- Magát valaki bántotta!

- Ki merne?

- Valami rettentő szomorúsága van.

Keblére szorította mindkét kezét, így akarta visszatartani a sirást, mely már kezdettől fogva csiklandozta torkát. Addig-addig csiklandozta, míg egyszerre kitört.

Nem kergetett el többé, és bár arczczal elfordult tőlem, sirása közben szólott:

- Csudálatos ember maga.

- Miért?

- Előre tudta, hogy szomorú vagyok.

- Persze ezt én mindég tudom, az okot is rendesen. Mi baj Katóka?

- Hogy mért születtem én lánynak, mért nem lettem én férfi!

- Haj hó, ez igazán nagy ok! És sokszor gondol erre?

- Most mindég.

- És miért?

- Megölnék egy embert.

- Szerelmes valakibe.

Megfordult megvetéssel, majd mosolyogva nézett rám:

- Maga egy gyerek! - mondá némi szájalommal. Aztán kezet nyújtott és beszaladt a másik szobába, magára zárta az ajtót és azon át kiáltá:

- Jó éjszakát, Isten velem!

Elhatároztam, hogy végére járok, mért vagyok én gyerek? De a következő napon már rossz sejtelveim támadtak. Hátha ez a lány nem volna többé gyerek, hátha ez a lány látna? Csudálatos, mi férfiak azt hisszük, hogy az asszonyok szeme csak arra való, hogy szép legyen és azonfelül semmi másra. És szinte megdöbbenünk, amikor a kábító nézésű kék szemek hirtelen olyan kétségbeesett, prózai kifejezést váltanak. Hát nem csak azért vannak, hogy édesen mosolyogjanak ránk, keservesen sirjanak miattunk?

-83-

II.

Megvallom, mélyen gondolkodóvá tett, hogy Katóka, - a ki holnap vagy holnapután férjhez megy - nem egy olyan valakiért nézett komoran, kinek ifju egyénisége egy czilinderkalapban végződik. Alig vártam, hogy újra találkozam vele és szóltam hozzá így:

- Leány, beszélj hozzám minden rezerv nélkül, tégy boldoggá és oszszad meg velem szomorúságodat.

De akarom, hogy hagyjad el mind ama bájos füllentéseket, amelyek nélkül ti nem tud-tud élni. Amelyek titeket úgy megkülönböztetnek, bennünket úgy megcsalnak. Beszélj hozzám úgy, mint ahogy magaddal sem beszélnél mindig, mert évezredek óta arra vagy oktatta, hogy tenmagaddal szemben is tele légy reserve-vel...

Összebeszéltem minden bolondot, bámulva, csaknem úgy nézett rám, mintha okosnak tartana. Kihasználtam ezt a gyenge pillanatát és beszéltem tovább:

- Szakítsd le magadról ezeket a tekinteteket mind, mind. Fogalmad sincs, hogy mily iszonyu kék lehet megnyilatkozni egészen egy leánynak, aki örökös bezártságra van kárhoztatva. A kinaiakról - igen a kinaiakról - azt mondják, hogy bolondok, mert kalodába teszik leányuk lábát. Kicsiség, az egész világ minden lányának egész lelke kalodába van szorítva... Katóka, ne félj, szabadítsd ki magad egy pillanatra. Beszélj, vagy felelj röviden mindazokra, a miket kérdezek.

-84-

Sokat kérdeztem, sok mindenre megfelelt. Legyenek e bájos mondások az én egyetlen titkos kincseim! nem is árulok el belőlük semmit, csak egyet, azt, hogy szomorúságának oka és tárgya: ismeretlen és tárgyaltan.

De mégis... Homályosan emlékezett egy idegen férfiről.

A neve?

Alig hallhatólag, de mélységes gyűlölettel mondott Kató egy ismerős nevet. De nem beszélhattünk tovább, anyja jött ki a kertbe azzal az urral, akit előbb említett.

Egy csinos, de már nem fiatal ur volt. Hát ezt szerette volna?

Hisz erről köztudomásu, hogy az édes anyjának kurizál.

III.

Kató - amint mondám - holnap, vagy holnapután férjhez megy. Maga ez a tény nem érdekel eléggé. Inkább az érdekelne, ha megtudnám, hogyan történt a dolog. A részletekre egész világosan emlékszem, de nem tudom értelmes képpé összeállítani.

-85-

Mint ma: láttam az anyját és féltettem a gyenge asszonyt a katasztrófától. Mintha ezen a napon azt olvastam volna ki a még mindig tüzes szempárból: «Hát bukjunk, hát jöjjön, a minek jönnie kell!»

De másnap az udvarló eljegyezte - Katót.

Avagy talán ez jegyezte el magát vele? Hogyan, miért? Csakugyan az anyját féltette-e, vagy csak féltékeny volt reá? Áldozatul dobta magát anyja becsületéért, apja nyugalmáért?

Láttam mindent és nem tudok semmit. Nem is akarok tudni, nem akarok mást, csak megőrizni lelkemben régi bájos rózsaszín alakját.

Holnap már úgy is késő.

Édes kis martyrom, szeliden boruljon rád a menyasszonyi fátyol, elevenen eltemetett lányom, lágyan folyja be testedet a nász narancsvirága!

*

Kató, holnap vagy holnapután férjhez megy. Isten veled Katóka!

BOLDOG EMBEREK.

-86-
-87-

Mégis van boldogság a világon, ha nekem nincs is jó kedvem. És nincs igaza azoknak, kik mind csak arról irnak történeteket, hogy ez az élet csupa nyomor és küzködés, szerencsétlenség, kinlódás, rettenetes állapot s mégis - semmi. Aminthogy nincs igazságok ama világéletükben mindig jóllakott uraknak, kik magukkal és sorsukkal elégedetten, nem tudják felfogni, miért panaszkodnak az emberek, hisz ők jól érzik magokat! És összekapcsolván párnás kezeiket gyomruk felett, tartanak kenetteljes előadást a pessimizmus hiu haszontalanságáról és a vidám bölcselés egészséges voltáról... Terrorizálják a sötéten írókat is, mondván: hazudtok! hamisítjátok az életet - aszfalttal. És vannak esetek, a mikor a poéta megrémül és csakugyan hazudni kezd - boldog emberekről. De az én történetem boldog emberekről - nem hazugság.

-88-
-89-

-90-

I.

Én is szegény ember vagyok, a rokonaim is jórészt szegény emberek, de ezek nem tartanak engem szegénynek és ha nem járok hozzájuk, mindegyre azt mondják: «volnánk csak gazdagok!» Nem sok rokoni szeretet van bennem, de van annyi hiúság, hogy inkább eljárók, nehogy azt mondják, hogy a nyomoruságuk miatt kerülöm őket. Sőt tavaly négy hónapig egy unokatestvéremnél laktam, mert szemrehányást tett, hogy a hónapos szobája üres, bár vannak a fővárosban fiatal ember rokonai, a kik eljárnének hozzá lakni, ha nem félnének a szegénységtől...

Pedig ők, a Fiala-család, nem is voltak éppen szegények. És ha nem nyolcz, hanem csak két gyermekük lett volna, egészen jómódban élhetnek vala.

A férfi, a családfő úgy is meg volt elégedve a dolgokkal. Komolyan állította és hitte, hogy:

A legjobb koszt a világon az övék.

Nekik van a fővárosban a legjobb lakásuk.

Az ő gyermekeik a legjobbak, a legszebbek és legokosabbak.

A felesége kitűnően finom asszony s ha nem lett volna olyan kitűnően az, most már milliomos lehetne.

-91-

És hogy a császár sem alszik olyan ágyban, mint ő.

Mindez állításokban kevés volt az igazság, még sem merném Fialára rámondani, hogy hazug ember volt. Ő maga elhitte, a mit mondott és ebédjének egy tál főzelékje, az erzsébetvárosi ház két kicsiny oduja, a rossz és ízetlen gyermekek, a szegénységben is kényeskedő feleség, a tarka huzatu, tollatlan ágynemű - mind, mind az övé volt és nem a másé.

Az asszony az én rokonságom, de azért a férfihez huzódtam inkább. Sőt vonzott is ez a különös ember, kibem nem volt irigység, mert hiányzott belőle az összehasonlító képesség. Aztán a mestersége is tetszett nekem; sáfrányárus czégnék volt az utazója. Ilyen ember is, legfeljebb, ha egy millió között akad - egy.

De neki már az apja is az volt és a legnagyobb fiát is annak nevelte. Így történt, hogy az egész család meg volt győződve a sáfrány kiváló fontosságáról, talán anélkül el sem képzelhették az életet; azonban azt biztosan tudom, hogy az egész lakásban a vörös fűszer émelyítő illata terjedt el, valamint a kisebb gyermekek mindig egy doboz sáfrányt vittek ajándékba a tanítójuknak.

«Férjem nagyon tevékeny ember az üzletben és tekintély a szakmájában», - mondá Fialáné. Fiala pedig így szólt: «Jobban szeretem a feleségemet, mint a császárnét, bizony Isten jobban. Ő a Radics-családban mindig a legfinomabb volt.»

-92-

A mikor velem beszélt és mikor még nem laktam ott, mindig hozzá tette ezt is: «Most egy drága könyvet járat, lexikont, azt olvassa!» És diadalmasan mosolygott.

Később, a mikor már ott laktam, akkor is sokszor szóba hozta ezt a könyvet, de csak így: «a könyv!» Ez neki egy egész könyvtár volt, a minthogy minden, a mi az ő tulajdona, akármilyen értéktelen s kicsi legyen is, értékre, nagyságra rettenetesen megnőtt szemeiben. Egy pipa - pipatorium és egy forint a zsebében ezres bankó.

Mind e boldogsághoz hozzájárult még az is, a mit e két mondásban szokott kifejezni:

«Engem nagyon szeretnek az emberek.»

«Ha én akarom, hát az a vasút, mely most indul Szolnokról, megáll féluton és nem tud tovább menni, mert az én Istenem kegyes én hozzám!»

Mindazonáltal a sáfrány-utazó nem volt elbizakodott, sem fanatikus babonás, csak boldog ember.

Azon a napon, a mikor behurczolkodtam, éppen baj volt a cseléddel, kinek nem imponáltak a családfő hatalmas illúziói és gorombáskodott az asszonnyal, a bérét kérte és a mikor ezt nem kapta meg, fenyegetődzött a policájával.

-93-

«Csak menjen, - mondta az asszony - hanem azért még megveri magát az Isten, mert a mit én

kértem még, mindazt megtette!»

Ez nem volt valami közönséges átkozódás; a leány megdöbbsent, elhallgatott, a könyvvél játszó kis gyermekek ijedten néztek anyjukra, mintha arra kérnék: «nem, mégse bántsad a szegény Marit!»

Ugyanilyen nyilatkozatot hallottam aztán minden napon. Pedig az asszony nem volt valami különös vallásos. Nem igen imádkozott, templomba nagy ritkán járt. Hanem azzal egészen tisztában látszott lenni, hogy minden történendők elvégezvék előre. És mert őt és családját különösen kegyeli az Isten, hát ő rá és családjára nézve oda fenn jó és kellemes végzések hozattak.

Mindez elveiért nem is volt valami nagy barátja az energiának. A nappal felerészét fekve töltötte. Fél évig sem ment ki az utcára és ha a gyerekek ruhájáról leszakadt a gomb, azt fel nem varrta.

«Az ember ne is dicsekedjék, csak menjen, ha viszik a végzetek!» - mondá és nem rémült meg, a mikor a férje megbetegedett, még pedig abban a bajban, mely annak minden testvérét megölte.

«Nem lehet az, hogy testvérei sorsára jusson, nyolcz gyermeke van nevetlen,» - szólt az asszony.

«Nem lehet, hogy én most még itt hagyjam a családomat,» - mondá a férfi és kigázolt a bajból, melyet minden orvos halálosnak hitt.

«Rendkívüli eset!» - konstatálták az orvosok.

Fiala ur nem hal meg, a mig élni akar, - jegyezte meg a sáfrány-utazó - és hatalmas hitében megerősödve, még boldogabban ölelte meg feleségét, «a legszebbet, a legjobbat, a legfinomabbat» az egész világon, egy sovány, szűk vállú, nagy arcú, rossz fogú szőkés asszonyt, a ki úgy hagyta magát megölelni, mint azon a napon a mikor feleségévé lett; félénk odaengedéssel, zavart mosolylyal.

Egy csepegő petroleum-lámpás - mely füstölt is - világította meg a jelenetet. A gyerekek veszekedtek, ki kapott több szemet a vacsorára hozott cseresznyéből. A legnagyobb fiu békétlenkedék, hogy ő nem fog minden este turót enni. A kályhában nem volt ma befűtve, de az ágyakat már megvetették. Nyolcz ágy egy szobában: igaz, hogy az egyik még csak bölcső, de abban állt összekuporodva a legutolsó kis Fiala, a három éves. A cseléd bekiabált a konyhából: «menjen a ténsasszony húsért, én nem hozok többé hitelbe, holnap se megyek!» Én is beszóltam a szobából, mert a két kis leány nagyon hangos énekszóval emlegette, hogy: «Poniatovszki nincsen a csatáján»... Ez volt a környezet.

Az este - emlékszem - nagyon hangos vita folyt, mert a családfő erőnek-erejével bort akart hozatni és engem is invitált, menjek be majd kvaterkázni. De nem hozatott, mert a tizenegy krajczár a reggeli tejre kellett.

II.

Viták néha voltak. A gyerekek bántották a «könyvet», a legnagyobbik leány vasárnap - kivonulva a konyhába - vart, még tizenegy órakor nem volt pénz piacra, a háziúr felmondott a gyerekek miatt, adót kellett fizetni, az asszony keztyüket vásárolt megint, az utazó tévesen inkasszált pénzeket...

És mert tökéletes boldogság még sem lehet ezen a földön, néha betegek is voltak. Sőt tavaly márcziusban az asszony nagyon veszélyesen megbetegedett. Nem volt pénzök orvosra és orvosságra és a kétségbeesés egy pillanatra megjelent, hogy fanyar orczával a képükbe nevensen.

Akkor kellett találkozni az ügynöknek egy fiatal orvossal, a ki így szólt hozzá:

- Van-e betege?

- Az van, de pénzem nincs.

- Az nem baj. Én friss erővel vagyok és ki fogom gyógyítani azt a beteget - ingyen. Csak azt kívánom, hogy jártában, keltében a vidéken és itt emlegesse, hogy ismer egy kitünő, egy nagy, egy híres orvost...

A orvos meg volt, mert úgy rendelteték, hanem a beteg nem akart gyógyulni és bár se ő nem érezte, sem a férj elhinni, felfogni nem tudta, közeledék a végekhez. Az ételt látni sem bírta, a hustól meg éppen rettegett.

Engem behivatott és kezdett visszaemlékezni előttem.

Hogy kikkel járt táncziskolába. Mikor az uszodába járt és a nagy bodzafák virágoztak, az az illat most az orrában van. A mikor Gyöngyösön laktak, estélyt rendeztek egyszer. Nagy sár volt és a leányoknak külön-külön harisnyát kellett adnia... Az úri leányok az egész városban egyedül csak ő vele társalogtak.

«Milyen szépen kezdődött a dolog!» - mondá a szegény asszony és határozatlan, de csillámos fényű semeit meglegelteté gyermekein és közel hajolva hozzám, így szólt:

«Ebből a Bélából - csudálatos ész - alighanem nagy festő lesz. Nézzed azt a leányt, láttál már

szebbet? az férjhez adja magát, annak nem kell hozomány. Az a két kettős gyerek, öt évesek és kész férfiak. Ilyenek kellene az életben. Aztán a legnagyobbik. Még husz éves sincs és már huszonöt forint fizetése van. Ideadja mind, nagy könnyebbségemre van. Szeretik az üzletben és nagy pénzeket biznak rá. Néha ötszáz forintot is küldenek vele a postára.»

III.

Azok a nagy összegek, melyeket a legnagyobb fiu vitt a postára, gyakorta szerepeltek, mint a család beszélgetések tárgyai. Maga a fiu nem szeretett se erről, se másról beszélni, Kristófnak hívták s csakugyan úgy viselte magát mint ahogy ez a komoly név megkívánja. Hallgatag, zsémbes, sajnálta magától és mástól az ételt is és egyszer, a mikor sajtot tálaltak fel vacsora után, egy egész hétig nem szólt az anyjához.

Ez emlékezetes vacsorán én is ott voltam, mert az a legnagyobbik leány eljegyzésével volt egybekötve. A nagy Ágnes egy aranyműves menyasszonya, akit Dóra Arisztidnek hívtak alighanem rácz volt - szemöldöke, bajusza csodálatosan sűrű és fekete - de nem nézett ki belőle valami sok jó.

Fiala ez estén csakugyan bort is hozatott, az asszony egyszer sem nyögött s a gyerekek olyan mohósággal ettek, hogy nem volt módjukban sem a lengyel, sem a magyar himnusból énekelni kisebb-nagyobb részleteket. - A nagy Ágnes szólt:

- Arisztid beteszi az ujságba az eljegyzést.

Arisztid mondá:

- Igen és pedig belől a lapban.

- Jegyeket nem is nyomtat hát külön?

- De igen, azt is.

A jegyesek boldogan néztek egymásra. Fiala emlegette a császárnét, akit nem szeret úgy, mint a feleségét. A fiuknak meg kellett mutatni a könyvet. Az aranyműves igen helyeselte, hogy ilyesmi legyen a házban.

Tizenkettő után jutottunk a vacsora végére. Az aranyműves ekkor ajánlotta magát. Ágnes kikísérte a lépcsőházig s amíg kint volt a legnagyobb fiu szüleihez fordulva csendesen így szólott:

- Honnan fogjátok azt az ötszáz forintot megkeresni, amit Dórának az Ágnessel ígértetek?

- Meglesz! - szólt a sáfrányutazó büszkén.

- Honnan?

- Az Isten kezembe fogja adni épp akkor, amikor kell.

- És ha nem?

- Nem, - nem lehet.

- Lehet és akkor az aranyműves nem esküszik.

Tovább mit beszéltek, nem hallgattam, nem tudom.

Csak azt tudom, hogy az esküvő előtt, reggelen olvastam az ujságban ezt a hirt: «Fiala Kristóf főnökének egy ötszáznegyven forintos levelével eltűnt. Keresik.»

És hogy az esküvő napján engem hívtak be tanunak, akkor, midőn Dóra Arisztidnek az ötszáz forint hozományt odaadták.

Halványan az is rémlik most szemeim előtt, hogy egy hires ügyvédet is láttam az nap reggelén Fiala házában. A fiu ellen a rendőrségi körözést pedig megszüntették még az nap, akkor úgy gondoltam: az apa kiegyezkedett a fiu főnökeivel és kötelezte magát részletekben törleszteni a Kristóf által elsikkasztott pénzt. Úgy is lesz bizonynyal, most is látom néha a hallgatag Kristóft; katona, már számvivő őrmester is.

IV.

Amikor a nagy Ágnes esküdött Dóra Arisztiddel, már nem laktam ott, hanem az esküvőre s az esküvő után a lakomára elmentem.

Az ebédnél az asztalfőnél ült Fialáné. Az arczáról lemosolygott a boldogság és büszkeség, mert lánya férjhez megy, de egyszersmind e boldog mosolygásban - mint viz tiszta tükrében a rideg, szürke, rút téli felhő - ott tükröződött a halál előlre vetődő árnyéka. De sem ő, sem senki nem látta azt, amit boldog emberek nem is szoktak látni soha, mert a veszedelem színe ismeretlen szemeiknek és a halál rettenetes árnyékát illuziók verőfénye földi tekintetök elől.

Fiala újra bort hozatott. Nagyon dicsérte az étkeket. A gyermekek lázasan ettek és a nagy Ágnes Dóra Arisztiddal együtt olyan boldog volt, mint Fiala és Fialáné a nászok napján.

... Este lett, amint elkerültem tőlük. Ágnes és férje egy-két perczczel ment el előttem, a gyerekek hangos sírása, éneklése, nevetése közepette. Zaj volt minden bizonynyal. És ez a zaj

Egy félholt asszony volt előttem: haldoklásában is boldog, mert hitte, hogy még második unokáját is meg fogja látni.

Egy életkedvvel teli asszony ment ki előttem folytatni azt, mit boldog emberek elkezdtek.

Élni, csak élni és gyermekeket nevelni.

A RUBIN-LEÁNYOK.

-102-

-103-

Éjjel az egyik Rubin-leány felköltötte kis hugát:

-104-

- Dóra, kelj föl, nem tudok aludni, jerünk ki a gangra!

-105-

Ruhát kaptak magukra és az öreg Rubinon át - apjuk a konyha ajtajában, a földön aludt - kishantak a lépcső erkélyére.

A nagyobbik leány nagy kendőt vett magára, hogy föl ne ismerjék és mert fázott, daczára a nyári éjjelnek, mely vak forrósággal borult a négyemeletes ház kicsiny udvarára. A kisebbik leány leült nénje lábaihoz, a folyosó márványára és szőke fejét a falhoz támasztva, nézte a világos, árnyékos éjszakát.

Ahol voltak - a szédítő magasságú negyedik emeletről nézve, olyan különös ez a fővárosi udvar. Az ablakok nyitva mindenfelé, árnyékuk fekete vonalakkal rajzolja tele a falakat. Világosság nem volt már sehol, de a melegtől aludni nem tudó lakók közül egy-kettő kidugta a fejét az ablakon és némán hallgatta a nyitva hagyott vízvezeték mormogását.

-106-

- Dóra - szólalt meg a nagyobbik Rubin leány - nekem úgy tetszik, hogy ez az egész ház egy nagy kripta, legalább ötven fülkével és hogy a lakók benn mindnyájan meg vannak halva!

Csakugyan, a kisebbiknek is úgy tetszett. Félt is egy kissé. A nagyobbik nem; elmerülve a misztikus éjszakába: kereste a halált. És egyszerre a homály is, a lelke is tele volt véle és még meg nem állhatta, hogy ne szóljon róla:

- Jó azoknak, akik mindig alszanak már!

Majd átkarolta a kis Dóra nyakát, forró arczát beletemette annak szőke, szintén fehér fényű hajába és susogta:

- Jó volna meghalni együtt, Dóra?

- Igen! - mondá a kisebbik leány - mohón is, borzongva is. Kevés vártatva azonban félenken hozzátette:

De miért?

*

Ezentúl az éjszakák egy részét nagyobbára itt töltötték. Ágnes nem tudott aludni és hugának, aki csak tizennégy éves volt, még jól esett az a gondolat, hogy «virraszt.» Azonfelül úgy ragaszkodott testvéréhez, hogy egy darab idő óta az ő szemeit is kerülte az álom. Egészen neki halványodott és minden különösebb ok nélkül, lelki állapota olyan lett, mint a testvéreé.

-107-

Sokat sírtak együtt, apjuk előtt bezárkózva a szobába. Ha a sirásban kifáradtak, olvasásba kezdtek. Ki se mozdultak többé; Rubin ur hiába csalta őket kifelé.

- Nincs is ruhánk miben menni! - mondá Ágnes - a mire az elzüllött piktor eloldalgott szó nélkül, szomorúan, mint egy lopáson kapott kutya.

Ilyenkor néha két napig is odamaradt és valamelyik korcsmából küldött nekik haza élelemre való pénzt, édesgető levelet. Hogy egészen magukra maradtak, megnyugodtak egy kissé: becsukták az ajtót, lefüggönyözték az ablakokat és éjjelt csinálva a nappalból, beszélgettek a homályban.

Lefeküdve a földre, egymással szemben; a nagyobbik magyarázta a kisebbiknek a világi életet:

- Tudod, Dóra, jobb is volna úgy, ha nem volna nappal, csak éjszaka és az emberek csak egy-egy kicsinyt lennének ébren. Akkor fölkelnének, mosdanának, egy kicsit ténferegnének a sötétben, aztán aludni térnének ismét...

A kisebbik nem értette mindezt; a nagyobbik folytatta:

-108-

- Nekem nincs kedvem beszélni az emberekkel, ostobaságokat beszélnek mind.

- Hát a férfiak! - vetette közbe a kicsiny. Majd habozva, magyarázatképpen hozzátette: te már sokkal beszéltél, én egy-kettővel alig.

- Bár soha se beszéltem volna egygyel is! Akkor azt hihetném, hogy van közöttük jó és szép!

- Hát nincs?

- Nincs! - szólt Ágnes mély és száraz hangon.

A kis leány behunyta szemeit. Arcza szomorú volt, de lelke mosolygott, amint fölötté magában, majd hangosan, a kérdést:

- Mondj valamit a szerelemről!

- A szerelem csak a levegőben van, ott úszik, a mikorra hozzánk ér: akkor szenvedés.

A kis Rubin-leány bámulva nézett nénjére. Egy pillanatig nem hitt neki, de a pillanat eltelté után az idősebb testvér lelke átömlött az ő lelkébe is és egyikek voltak egészen.

*

Tíz - vagy kilencz - hónappal ezelőtt, egy építészeti rajzoló lakott mellettük. «Igen okos, igen becsületes ember» mondotta az öreg Rubin, mert dicsérte a képeit. A rajzoló igen szép ember volt, szőke és magas, halvány s mégis hatalmas erejű. Olyan szeliden simogatta az arany színű szakállát, a mikor Ágnes csúfot úzott belőle, a rossz magyar beszéde miatt... A kisebbik Rubin-leány akkor még iskolába járt, a nagyobbiknak pedig nem igen lehetett kimenni az utcára, bár éppen új ruhája volt, de kalapja egy csepp sem... A rajzoló két hónapig élt itten, aztán valami kis munka után lement Aradra. Külföldre utazott aztán, onnan irt is egyszer az öreg Rubinnak, hogy nem jön többé vissza.

-109-

Erről az emberről szeretett volna egyet-mást megtudni a kis Dóra, de hogy a nénye egy szóval sem említette soha, nem mert kérdezősködni. Oh, be kíváncsi volt pedig! Mint szeretete volna megtudni: hogyan voltak egymással. Jól értették egymást, azt látta, de vajjon váltottak-e csókot? Megfogadták-e, hogy örökké szeretik egymást? Szóval megtörténtek-e mindazok, amik az ő szűkös tudása szerint hozzá tartoznak a szerelemhez.

Hátha csak úgy beszélgettek egymással, mint más ember? Néha hajlandó volt ezt hinni, de a leggyakrabban átkozta azt a gonosz embert, aki rosszat tett velük. Mit? Elment. És nem akar visszajönni.

Már arra is gondolt, hogy vajjon mért is nem lehet erőszakkal rákényszeríteni az ilyen embereket, hogy visszatérjenek ahhoz, ki nem tud élni nélkülök. Az álmatlan éjszakákon, testvére mellett virrasztva, annak beesett, megcsúfult, szinte átlátszó arcát nézve: sokszor elhatározta, hogy legalább ír annak az embernek: jőjön, kell, siessen. De testvére, mintha csak hallotta volna a ki nem mondott gondolatot, megsimította haját és szólott egyszerűen, immár minden szomorúság nélkül:

-110-

- Dóra, mindaz késő, hiába. Helyrehozni nem lehet.

És a testvér előtt is kétségbeesetten rejtegetett titokról egyszerre lepattant a zár: elmondott mindent, a kis leány hallott mindent. A mit hallott, elég volt arra, hogy mint egy hirtelen felhőszakadás, elöntse lelkét a fájdalom, könnyü.

Egymás nyakába borultak és nem törődtek többé azzal, ha valamelyik emeleten hallgatják búcsu-zokogásukat. Hajnallott már, a mikor bementek szobájukba. Idegen volt előttük e percben minden; az ágy, apjuknak nagy dunai tájképe, a falra ragasztott arc képek, közös birtokuk, legbecsesebb tárgyuk: az asztalhoz támasztott fehér napernyő.

Véletlenül odatévedt tekintetük az anyjuktól örökölt nagy, törött rokokó-tükörbe és megijedtek a saját maguk arcától: ki van itt, kik ezek az idegen leányok?

-111-

Az ágy előtt állottak, gépiesen vetkeződvé. De nem mertek lefeküdni, leültek az ágy szélére. Ott beszélgettek még egy kissé, beszélgettek nagyon halkán, pedig nem volt körülöttük senki. A kisebbik izgatottan nézte az árnyékokat:

- Azt hiszem, kívülünk van még itt valaki, egy harmadik.

- Tudom, - mondá Ágnes - én már régen érzem, mint suhog, járkál, mozog, meg vánszorog közöttünk. De nem akartam neked megmondani.

Ez éjszakától fogva az, a ki kettőjük mellett a harmadik volt: nem tágitott közelükből. A nagyobbik látta is már, a kisebbik meg érezni kezdte. Mellét hirtelen fájdalom, torkát ok nélkül való sírás szorította össze! Fogyni kezdett és olyan álmódzás fogta el, mint nénjét. Nem kívánt többé ő sem embereket látni, alig ment ki a szobából és igaz érdeklődés csak akkor villant át fehér arcán, a mikor a szőke emberről beszéltek.

A halál árnyéka, mely betolakodott hozzájuk harmadiknak, olykor-olykor átengedte helyét egy szép és magas férfialak számára. Tágra nyitott szemekkel nézték és látták is a kis szoba homályában. Ágnes beszélt néha hozzá:

-112-

- Hát kellett ezt tenni? Kértem én, hogy esküdjön?

- Esküdött? - kérdezte a kisebbik villogó szemmel.

- Mindig. Nagyon jól tudott, sokat gyakorolhatta.

- Hogyan? Mondták neked?

- Nem, de tudom; és annyi szép leány van. Mondta is, hogy szerették azelőtt és nevetett. Megharagudtam rá és így szóltam hozzá: «Majd egyszer rólam is így fog nevetve beszélni!»

- Aztán ő mit mondott erre?

Ágnes összeszorította ajkait: ez a párbeszéd volt legszönyebb emléke; ha ezen ébredt, belátta, hogy nem lehet élnie és mohón szomjazott a halál után. A kisebbik leány könyes tekintettel könyörgött neki:

- Mit szólt ő aztán?

A halvány, rossz ember minden mondását hallani s tudni akarta és kérdésekkel kizozta testvérét. Mikor estefelé jött, mit beszélt, miképpen hizelgett... Ágnes egyszer elmondta neki, hogyan szólította a halvány ember, csak így: «csillag, virág, mindenféle szép virág!»

«Csillag, virág, mindenféle szép virág!» hangzott a kis leány fülében az édes hizelgés, ébren is, álmában is elmondta magának hangosan. Szeme mosolygott, fehér arcza szinte világított ez alatt. Édes borzongás futotta át a simogató szavakra, de hirtelen magához tért, az álmoképet elsímította homlokáról, újra komor és merev lett az arcza.

-113-

És testvére nem hallja e szavakat többé soha már! Oda futott hozzá, átfogta derekát és szólt:

- Gyerünk innét, megyek veled, a hová akarod!

*

Mindketten készülődtek, de nem szóltak egymásnak egy szót sem. A nagyobbik hosszú levelet irt apjának, melyben kérve, hagyjon föl a boritallal, jóra nem vezethet az. A forintot el ne felejtse odaadni a budai temető-őrnek, még októberben, hogy halottak napjára tiz mécses égjen az anyjuk sirján. (Rendbe is kellene hozatni egy kicsinyt, le van taposva; minden virág rajta: egy tő lila őszi rózsza, mely nem tud, hiába akar kiveszni.) Dórika a katekétától kapott papircsipkés szent képeket rakta szépen össze és ráírta egy papirosra, hogy egy Szegszárdra költözött barátnőjének hagyja. Kézimunkáit kimosta elébb, aztán szépen összekötötte szalaggal, a szalag fölé gombostűvel egy czédulát tűzött. Ez volt abban megírva: «A tatának; adja el. (Ama boltban, a hol az Ágnes stikkeléseit szokta eladni.) Vegyen magának végre egy tisztességes kalapot, így nem csuda, ha nem festeti le vele arczképét senki. Hiába tud olyan jól, az öltözete miatt nem biznak benne az emberek!»

-114-

A kicsike most már éppen nem fél attól a fekete és végtelen rengetegtől, a melynek neki *kell* indulni. Olyanformát érzett, mint azelőtt, a mikor félt elaludni, mert nem volt benne bizonyos: fölébred-e valamikor erre az életre? Most egészen bizonyos volt abban hogy föleszmél majd újra, de egy egész más világban. Milyen lesz az a másik virradat: fantáziája minduntalan ezzel foglalkozott és mindenféle aczélmetszetek szürke felhői, angyalai, fehér szakállas szentei, feketével rajzolt és mozdulatlan gloriolái mozdultak meg, melegedtek át, kaptak színre és erőre. Szive repesett, lelkében boldogság sugárzott szét, hogy ott fog feküdni a felhők kék bársonyán... Körülötte a fényben hangzik egy mennyei chorál, introduktióját már itt is hallja; a fővárosi udvar piszkos börtönére egy darabka tiszta kék ég ragyog alá - onnan hangzik.

Mind eme látomások csak egy-két napig tartottak. Végre mégis megrezzent az ismeretlentől, a ki mind jobban közeledett hozzá, hogy karjaiba ölelje. Szerette volna még húzni-halasztani a dolgot, de testvére épp az utolsó időben egészen izgatott lett, meglátszott az arczán, megérezett minden tettén, hogy sietni akar, nem tud itt lenni többé.

-115-

A kisebbik leány minden éjjel rettegve aludt el; hátha arra ébred, hogy testvére hívja. De lassanként ő rá is ráragadt a lázas sietség: mit keresnek már itt, a mikor itt már mindennek vége van, menjenek már!

Valamelyik hajnalon - hideg volt odakünn és minden kék - Ágnes - már felöltözve - odahajolt hozzá és felköltötte:

- Menjünk!

Felugrott, felöltözködött. Elsuhantak az öreg mellett, nem merve rája tekinteni sem. A ház aludt, csakugyan olyan volt, mint egy nagy kripta. Összegubbaszkodva vártak a lépcsőházban, a mig a kapunyitás ideje elkövetkezett, azután lábujjhegyen kiléptek az utcára.

*

Kézen fogták egymást, úgy mentek előre. A szűk utcákban nem jártak soha még és tulajdonképpen nem tudták, merre menjenek.

- Arra kell mennünk, a merről a szél fúj, akkor oda érünk hamar - mondá a nagyobbik.

Ezentúl alig beszélt az egész uton; erősen szorította a kisebbik kezét és úgy sietett hogy hugát szinte vonszolta maga után. Az álmodozva nézett szét; már ez a világ is idegen volt neki. Olyan hideg, olyan néptelen, minden mozgás nélkül való volt minden a kék világosságban úszó, mozdulatlan árnyékkal teli utcákon. Itt-ott, egy-két tévedésből égve hagyott gázláng még fantasztikusabbá, idegenebbé tette a néma házsorokat.

-116-

Valami térre értek és Ágnes felsóhajtott:

- Végre!

Egy hosszú, keskeny utcán át egy mozdulatlan aranyos vonalat pillantottak meg.

- Ez az? - kérdezte a kisebbik.

- Ez - mondá Ágnes és megállott, hogy egy kissé kipihenje magát. Elengedte huga kezét és zavartan szólott hozzá:

- Még visszamehetsz, ha akarsz itt maradni, ha szeretsz magadban. De mit csinálsz egyedül? Csillagom, virágom! A kis leány megfogta a kezét és ment vele némán, nem nézve többé maga körül, hanem egyenesen előre, az aranyos vonal felé.

Ágnes egyszerre bőbeszédű lett, megemlékezett arról a szép kis leányról, a ki a harmadik emeleten lakott. Mind a ketten nagyon szerették a négy éves leánygyermeket, de különösen a nagyobbik. Majd minden átmenet nélkül hozzá tette: csillagom, virágom, mindenféle szép virágom...

-117-

Dóra ismételte a mondást, de olyan szomorú hangon, annyi fájdalommal, mintha neki mondták volna valaha. A nagy, halvány, szép szőke ember, a ki mind jobban-jobban hozzáférközött hajnali útjában. Már-már vele volt egészen, mintha az övé is lett volna egykor, egyedül az övé csupán.

Az éjjel színei lassanként mind elváltak a hajnaltól. A mikor kiértek a folyamhoz: a kék reggel lassanként melegedni kezdett. Ezüst és arany szalagok futották át a tájat, ezüst, arany és piros pillangók - a hullámok fényjátéka - röpködtek, keringőztek a folyam színén. A házak mindkét parton lila, meg arany-színben úsztak. Csak a partok, a hajók, a hidak és a messziről idelátszó szigetek egyrésze szunnyadtak még színes árnyék alatt.

Mint egy festett panoráma, olyan volt az egész kép; hang nem hangzott, alak alig mozgott egy-kettő. Azok is olyan lassan, álomszerűen; nem is emberek, de bábok, a kiket egy gép arra készít, hogy mozogjanak előre. Most megáll egy-kettő, majd újra igyekeznek a part felé, mindjobban a Dunának.

A két lány nem nézett többé egymásra, az egyik a vízre tekintett üvegesedő szemmel, a másik lélegzeni is alig tudva, még beszélt:

- Dóra, hol a szalag, a sárga, hova tettem?...

Végre megtalálta, a mit keresett. Az egyik végét a maga kezére kötötte, a másikat a huga csuklójára. Aztán lépett egyet előre.

-118-

Az ezüst, arany és piros lepkék egy pillanatra szétszálltak a folyam színének egy kis részéről. Aztán egy pár pillanat múlva újra visszatértek. És a panoráma képe mitsem változott, csak az árnyékba borult részek szabadultak lassan, mindjobban és a kékség melegedett föl violaszínre. És egy-két perc múlva a Duna képe változott egy keveset: amíg csupa arany és piros lett az egész, egyszerre fölbukkant rajta egy leány szőke feje; fehér arcza messziről, fényözönben úszva, olyannak tetszett, mintha egy vízre hullott csillag volna.

A kisebbik volt. Az ő édes, szép feje, ártatlan homloka ragyogott a hullámok fölött. Az ő kedves szürke szemei néztek még egyszer szét ezen a világon, ahol nem élt, nem szeretett, nem látott voltaképpen eddig még semmit, mégis ez utolsó percében a szűz lélek tele volt az élet legzavarosabb képeivel. Mintha ő szeretett, ő csalódott volna. A szerelmi esküdözések - bár neki nem esküdtek soha - kéjesen rezdültek vissza lelkének chaoszában, összegyűlve és elnyomatva az elhagyottság, a kétségbeesés iszonyu érzésével. És mielőtt mindeme képek örökre elmúlnának, utolsó káprázatként megjelent előtte egy szép, halvány, gonosz arcz.

MESE EGY MODELRŐL.

-119-

Két okból kellett elmennie hazulról. Az egyik: a lakás nagyon hideg volt; a másik: a hideg lakás egyetlen ágyán betegen - talán halálos betegen - feküdt háziasszonya.

-120-

-121-

Bizonyos, hogy az utcán sem volt meleg. A mint kilépett a körútra, ezt konstataálta is azonnal. Megállapította azt is, hogy a szél a kerepesi-út felől fölöttébb fúj, érezte arcán és látta a lámpásokon, melyeknek lángja ingerülten, de szabályosan és állandóan az üllői-út felé hajlott. Sőt az utat és az úton mindent elborító hóban is megkülönböztette hatását; fodros és gyöngéd volt, mint az a fehér habszövet, melyet lányok viselnek nyakukon.

Szemei fájtak, serkedő bajusza megfagyott, lábai csaknem zsibbadtak már, de azért érzett valamit a tájkép különös voltából. A paloták egészen hóból állottak ki és ez, meg a szél teljesen megváltoztatta arányaikat. Aztán megfagyott hógarmadák, mint kicsiny, falusi házsorok állottak mindenfelé. Egyiknek, másiknak utcai gyerekek kivájták a belsejét és házat csináltak belőle. «Nem rossz gondolat» - szólta magában és hamarjában beállott egybe. Egy gyerek már guggolt is ott, de a sötétben csak akkor vette észre, a mikor már belépett és a háziszentélyében megzavart fiu szeme haragosan csillogott felé.

-122-

- Mi tetszik? - vinnyogta.

- Azt hiszem, szabad nekem is, a hó mindenkié.

- De én vájtam ki magamnak. Dolgozzon az ur is.

Megverje a gyereket, vagy kimenjen; Csak egy pillanatig évődött magában. Jobban szeretette volna megverni, de félt az utcai skandalumtól. Aztán mintha igaza is volna a gyerekeknek. Milyen

szép és szent dolog az otthon, a mit mi magunk alapítottunk és birunk teljesen. Egy szoba, melynek minden szeglete a tulajdonunk, nincsenek benne albérlők, a kik különböző társadalmi állást foglalnak el, különböző időben járnak haza, különféle illatszerrel élnek és külön-külön vallás szerint imádják az Istent. És nincs háziasszony, a ki beteg lesz, elfoglalja ágyad, vagy folyton költözködik, azt se tudod, mikor mond föl, – talán akkor, a mikor megszoktad vele a nyomoruságot.

Az orvosnövendék még csak másodéves volt, eddig csak a halált tanulta, az életet még nem. «Ha harmadéves volnék és tanultam volna belgyógyászatot, megtudnám mondani, meghal-e az az asszony!» – sópánkodott magában, hivatásához illő bátorsággal, de egészen leverten gondolván a bekövetkező eseményre. – «Ha költözködik, nekem is költözködnöm kell. És mi lesz akkor?» Ez a gondolat nagyobb, kinzóbb és áthatóbb hideggel járta át, mint a havas szél, a feje megdermedt belé, nem tudott tovább gondolni semmire is. Bután és vakon haladt a villamos-vasút sineinek irányában és szíve hangosan, különösen dobogott, valahányszor elsurrant mellette, előtte a kivilágított vagon. A fehér hóban, telve fekete alakokkal, szinte nesztelenül szállt tova. A szikrákon járó kerekek titokzatosan és alamuszi módra mormogták feléje: «Feküdj alám!»

A pokolba! – gondolta magában az orvosnövendék. «Előbb meg kell tudnom, hogy mit csinál az az asszony? Igen-e, vagy nem? Csak ezt!»

*

Színházi hermelin-köpenynyel volt leterítve az asszonyság és a köpenyeg piros posztójának reflexe mián nem is volt egészen rossz színben, csak úgy tetszett, mintha az ágy párnájára festve lett volna az egész alak. Az ősz hajából reggel fodorított frou-frou még meg sem gyűrődött. A szemében már benne van az a különös nézés, mely túl lát az emberi látóhatárokon, ajkáról azonban még ugyanolyan modorosan hangzottak a szavak, mint ahogy vidéki primadonna korában. Ezekkel a szavakkal szólongatta, vigasztalta egyetlen leányát, azt a vékony és kicsiny teremtetést, a ki ágya szélén ülve, könyes szemmel minduntalan az ajtóra nézett.

Egészen megkönnyebbedtek, a mikor belépett a férfi, a lakó, Kőmives az orvosnövendék és nagy fáradtsággal tettetett vidám arczullal odalépett a haldokló ágyához és megtapogatván annak üterét, szólott:

– Egy kis vérkeringési zavar! Elmulik, nincs semmi baj.

El akart menni újra, de nagyon marasztotta a kis lány; olyan hálásan, lágyan nézett reá, hogy a fiatal ember szemei megnedvesedtek. A páholynytogatóné és leánya is kérték:

– Olvasson föl valamit Kőmives ur, olyan szépen tud olvasni.

Az istentelen orvosnövendék Renan Jézus életéből olvasott egy részletet. A lány visszafojtott lélegzettel, az anya lázas lihegéssel hallgatta. De csak egy darabig, a mig megfordult ágyában és megszólalt:

– Eszti, a siffonban, a színházi ruhatáramban van egy gukker, add ide.

A lány kivette a gyöngyházból készült elegáns kis látsőt és odaadta anyjának. Az mosolyogva szorította markába a kedves kis szerszámot és egészen érthető hangon mondá:

– Ezt kaptam tőle... ezt, és téged!

Felült ágyában és folytatá:

– Nem szükség pirulnod, nagyon derék ember volt, egészen fiatal, szépeket irt rólam, a mikor játszottam, gyászruhában Helénát, Kassán... Matabár, az igazgató megkérte a kezemet...

A leány és fiatal ember bámulva, egy kissé meg is rémülve, de egészen fascinálva hallgatták. Az asszony észrevette magát:

– Bocsásson meg Kőmives ur, de ön barátunk!

– Az vagyok! – kiáltotta a fiatal ember, rekedten és büszkén.

A volt színésznő hamis mosolylyal arczán, helyeslőleg bólintott és folytatá:

– De a fiatal ember ezt adta nekem... és elment, sok gyermeke van, valami falun laknak, mondják, hogy meghalt, mindegy...

Egyelőre nem volt több mondanivalója, Kőmives olvasta tovább Renant. Egészen féltizenegyig olvasott, akkor a páholynytogatóné félbeszakította: hörögni és csuklani kezdett. De a rohamközben még mindig beszélni óhajtott, és bizonynyal óriási erőfeszítés árán sikerült is neki ennyit mondani:

– A lakást ne adják föl... azért együtt maradhatnak!

Lehet, hogy még egyéb tanácsot is akart adni, (például gazdag színházi ruhatárára vonatkozólag), de hiába kéült el arcza a tehetetlen akarattól, nem tudott többé szólni egy szót sem és meghalt.

*

Az orvosnövendék nem merte magára hagyni a kis leányt. Együtt virrasztott a halott mellett.

Eszti még nem tudott sirni, csak a hideg rázta egész testében.

A fiatal embernek is volt egy kis láza, de éppenséggel nem érezte magát valami rosszul. Melege volt; a feje is, a szive is tüzelt. Tulságos szabadelvűen gondolkodott ugyan, mint minden kollégája, de azért egy cseppet sem volt gonosz ember és sajnálta is a szegény öreg asszonyt, de valami titkos örömmel árasztotta el a gondolat, hogy most ő rá van hagyva ez az egészen magában maradt leány. Holnap, vagy holnapután eltakarítják innét a halottat is és akkor egyedül vannak. Együtt élhetnek sokáig, nagyon sokáig... A lány a szobában, ő az előszobában. És együtt fognak reggelizni, ebédelni; este olvasnak. Aztán későre jár az idő, homlokukon csókolja: «Jó éjszakát, kedves!» «Jó éjszakát!» Alusznak édesen, vagy az ajtón át beszélgetnek még egy kissé.

-127-

A tervezgetések olyan kedvesen, bátran, csaknem vakmerően vágattak fejében. Szilárdul elhatározta magában, hogy Esztert kiveszi a porcellánfestő-műhelyből, azért a pár forintért nem szabad megrontania magát, beszívnia a festő-anyagok illó mérgeit. Kell, hogy hygienikusan éljen, főzhet, az nem árt. Ellenben neki többféle állást kell elfoglalnia, és rászoritani magát a kissé terhes gyermeknevelésre, az újságokba is írhatna közegészségügyi és pszichiai cikket, a lapok most már fizetnek!

Ennyi életkedve nem volt talán soha még. Olyan boldog volt a lány miatt, hogy szinte elfeledkezett róla és észre sem vette, hogy az elaludt az előszobában az ő ágyán. Hangos lélegzésére figyelmeztetett csak és odaállott fölébe.

Oh be szép volt, a mikor aludt, még kedvesebb, mint ébren. Csodálatosan nagy, fényes barna hajában szinte elveszett fehér arcocskája. Keskeny ajkai nyitva voltak egy kissé, egészen úgy, mint a kicsiny leányoknak. Csak egy pólyás baba arcza lehet oly szelid, mint ezé a tizenhétéves leányé.

Kőmivesnek erős akaratra volt szüksége, hogy föl ne költse a leányt és így ne szóljon hozzá:

-128-

- Szeretlek! Régen szeretlek és mindig... Örködni fogok fölöttem és jaj annak, a ki bánt!

Egybevetve a körülményeket, nem tartotta helyesnek, hogy szóljon. Talán a temetés után! De a mikor így el van hagyatva, szabad-e szerelemről szólni neki? Nem, nem soha! Vagy legalább nagyon sokáig.

Hanem a haját lágyan és óvatosan megcsókolta mégis. Aztán egészen elfeledve a holtat, virrasztott az élő fölött.

*

Az orvosnövendék ez időben a lehető legmérsékeltebben étkezett, különben is nagyon el lévén foglalva. Jött a halottkém, tárgyakat kellett eladni, hogy a temetés eszközölhető legyen; a folyton zokogó lányt kellett vigasztalni és vigyázni, hogy az mégis egyék valamit. - Végre a temetés is elmúlt, - jelen volt két operaházi tag is, de a megboldogult páholynyitogatóné kollegái egy régi keletű harag miatt nem jöttek el...

Most már csakugyan egyedül voltak. A temetés után való napokon még velük, közöttük, fölöttük volt a halott és megzavarta magányukat. Jött az operaházi szolgáló és elhozta a páholynyitogatóné utolsó havi fizetését. A megboldogult színes szoknyái lógtak még a fogason. Kopogtatott egy fiatal hölgy, a gyakorlati színészkola egy koros növendéke, a ki elszereződött a vidékre és most hallotta, hogy Fölnémethynének a változatos és drága garderobja haláleset miatt eladó.

-129-

Elvitték a pamutbársony kosztümeiket, el a hermelinköpenyt is és a halott köztük járó árnyéka is mindegyre fogyott, fogyott. Esténként főztek - Kőmives krumplit hámozott - egy-egy kaczagás verte föl a lassanként nekimelegedő tüzhelyet. És milyen vidámak voltak a reggelek! Együtt mentek el otthonról, az orvosnövendék elkísérte a leányt egészen a porcellánfestő-műhelyig, minduntalan imádkozván magában azért, hogy vajha merészelné valaki csak egy tekintettel megsérteni Esztert. Vasbottal járt és annak a súlya egészen lehuzta karját, gyengének és félszegnek is, sőt egy kissé félvállunak is tetszett.

- Mennyire megerősödött maga, a mióta hozzánk került! - szólt Eszter az uton is, otthon is. - Mikor lesz katona, a huszársághoz megy?

- Még nem tudom! - mondá Kőmives és felfujta mellét, hogy domborubbnak lássék.

Nagyon kedves volt így az élet. Esténként - tizenkét óráig is - olvasgattak regényeket, vagy orvosnövendék tartott előadásokat az emberi szervezet és a természet csodáiról. Néha, kénytelenségből, egy kissé kényes szavakat használt, a mire rendszerint elpirultak mind a ketten és mind-mind erősebb kézzsoritással váltak el egymástól. Kezdetben csak egyszerűen jó éjszakát kívántak egymásnak, aztán - egyszer-egyszer-az is megtörtént, hogy Kőmives búcsuzóra megcsókolta a leány kezét. Az is megesett, hogy így váltak el:

-130-

- Jó éjszakát *feleség!*

- Jó éjszakát *uram!*

Zavartan és nekimelegedve nevettek a kölcsönös csufolódásokon, de egész éjszakákon át nem tudtak aludni. Gyertyánál virrasztottak, édes és félelmes érzésekkel eltelve az egyik, valószínű deliriumban a másik. A férfi olyan volt másnap reggel, mint egy beteg, öreg ember, de olyan büszkén mosolygott, mint valami hitregebeli hős, a sárkányok legyőzése után.

Oh, de mennyivel nagyobb hősnek tudta ő magát! Százszoros Szent Antalnak, ezerszeres Gottfridnak.

Szeretni, viszonszerettetni és nem váltani egy csókot! Az örökös láz fölperzselte majd minden csepp vérére, szive alig dobogott már, a beszéd nehezebbé esett, le kellett mondani a gyermeknevelésről, képtelen volt tanítani, sőt tanulni is.

-131-

Nagyon különös állapotba esett: nem volt mit tennie és elhatározta, hogy oltárhoz vezeti a leányt, a kit magában szegény elhagyatott angyalnak nevezett. El is akarta hozatni születési bizonyítványát, irt is községre papjának, de az bélyegre valót kért...

Hetek teltek el és absolute nem tudta miből él. Nem volt éhes és Eszternek azt hazudta, hogy abonálva van, de a lány ezt az egyet nem hitte el neki és mindenféle kifogások és ravaszságok segítségével megtraktálta. Láthatólag jól esett neki, hogy evett az övéből, a tányérjából, a villájával.

Kőmives nem akarta megbántani és lassanként egészen megszokta ezt az állapotot. Néha ugyan föl pattant magában: «Az ő kegyelméből élek, ő mosat és vasaltat reám, és én már szobabért sem fizettem neki két hónapon át! Nem vagyok-e én a legnyomorultabb ember a világon!?»

A homlokára ütött, szemeit szégyenletében behunyta, de csakhamar kinyitotta újra: «Vagyont, vagy legalább pénzt fogok szerezni minden áron. És megtérítek neki mindent, gazdagon. Előbb sokszorosan fizetem vissza tartozásomat, aztán elveszem!»

Szerzett is magának - egyelőre csak állást. Egy barátja kétszáz forintot örökölt és szépirodalmi könyvtárt alapított. Ő volt az adminisztrátora, egyelőre fizetés nélkül, a nevével és címével ellátott jegyeket azonban már az első napokban megkapta és erre a kicsiny karton papíroslapra csodálatos szépségű és nagyságu palotákat épített ő is, a lány is. Különösen ő! Többé nem röstelkedett inni a lány kávéjából, a szobabérek rövid időn való teljes megtérítését is minduntalan fölemlítette, a mire a lány lesütötte szemeit és azt mondta:

-132-

- Ráérünk!

Hónapok teltek és még forróbb napok következének. Egymás mellére akartak borulni százszor is, és a férfi győzedelmeskedett magán mind a százszor. Remegett, kapkodott, sóhajtott, sírt és menekült. Eszter zavartan mosolygott és érezvén, hogy alterálja a fiatal embert, lehetőleg keveset tartózkodott otthon. Azt hazudta, hogy valami hercegnek készül őriási vázán dolgozik, pedig már két hónap óta föl szlattan a műhelyt. Vakmerően megcsalta Kőmivest, nem tudatta vele azt sem, hogy most abból élnek, hogy a kicsike modelt ül a festőiskolában. A rendszertelen élet következtében az orvosnövendék egészen elgyengült, a járás nehezebbé esett és nem kísérte el a leányt, csak egy darabon. Nem volt hát sejtelve sem annak vakmerő csalásáról.

-133-

Apránként leszokott a külvilággal való érintkezésről, - otthagya a kis szépirodalmi könyvtárt, részint, mert az egyhónapi főnállása után megbukott, részint pedig azért, mert modernebb írókat akart volna fölvetetni a későbbi sorozatba és e témán barátjával összeveszett. Ideje nagy részét otthon, a diványon fekve, végtelen és alaktalan tervelgetésekkel töltötte. Néha, ismételten, leveleket irt egyetlen jobb módú rokonához pénzért és azzal ölte idejét, hogy a választ várta, a postára ment kérdezősködni, a levélhordókkal értekezett.

Teljes tökéletesen a passzív életre adta magát. Küzdései most már csak arra terjedtek, hogy védje magát a lány iránt való szerelme ellen. Meg legfőleg még azon viaskodott magában, hogy legalább a szegény Eszter ebédjét ne egye el. Le is szökött - a mikor meg tudta tenni - délidőn a Petőfi-térre és ott a többi éhenkórász, napnál ebédelő kollégák között elsétált egy órát, aztán hazarohant abban a reménységben: ha egy kis tésztással kínálnák meg? De ha megkínálta a kicsike, büszkén mondta:

- Köszönöm, fényesen ebédeltem!

Aztán hanyagul, szórakozottan mégis morzsolgatott egy kicsinyt a süteményből.

Ez ebédek kivételével elég jól éltek, a lány sokat keresett és egy pár tárgy eladásának segítségével idejében kifizette a házbért is. Azontul - úgy két héten át - láthatólag szükségét érzett pénz dolgában, el is akart adni egyetmást, de Kőmives rajta kapta:

-134-

- Mindez értem! - mondá igazán, szivéből szomoruan. És kedves vágásu szemei megteltek könnyel.

- Inkább elmegyek, el kell válnunk. Majd visszajövök, maradjon ilyen jó, mint most. Visszajövök nemsokára és akkor mondok valamit. Várjon engem addig, ha soká jönnék, el ne feledjen, itt ne hagyjon. Ha nem jönnék többé soha: feledjen el, mintha nem is lettem volna, feledjen el!

Most ölelkeztek össze legelőször. A lány karjait a búcsuzó nyaka körül fonta, arcát arcához szorította, könyét könyüivel veyítette.

- Elmenni, igen, ha eresztem! mondá csukolva a sirástól és nevetve az örömtől.

Kőmivesnek, becsületszavát kellett adnia, hogy itt marad. Egy darabig vonakodott, de oszt hogy a leány össze-vissza csókolta sápadt, beesett halántékát, megnyult nyakát, még sovány kezeit is, nem volt ereje többé küzködni és megfogadta, hogy együtt maradnak, közös

-... Csak addig, akkor én elmegyek és úgy jövök érte!

Eszter valamit akart válaszolni, de nem szólt. Későn is volt már, sietnie kellett a «műhelybe». Megmosta szemeit, kendőt kapott a fejére és elfutott.

Anyagiakban nem bővelkedtek, a szatócsnál a hideg ételek kontója nagyon fölugrott, de azért bűvös-bájos napok voltak ezek. A mikor együtt valának, a részleteket beszélték meg, az esküvőt, és hogy a pap ne beszéljen. Lakni Budára mennek, már csak azért is, mert Kőmivesnek hihetőleg alkalmaztatása akad fönt a várban. Valamelyik miniszterium... Csak bágyadtsága elmulnék, mert így csakugyan nem járhat utána. És ruházata a kelleténél egyszerűbb lett, kabátja szint változtatott, Eszter hiába pazarolt rá egy patika benzint. Az orvosnövendék bizonyára nem volt rendben, gyenge volt fölöttébb, kénytelen volt napokon át az ágyban lustálkodni. Eszter e napokon nem ment el otthonról és fölolvastott neki, délre pedig egy-egy kis erőt adó finom huslevest főzött, friss hust sütött.

Néha azonban a legjobb akarata daczára sem maradhatott otthon, jöttek érte; egy szolga jött azzal az üzenettel, hogy vagy jöjjön, vagy mindenkorra maradjon otthon. El kellett hát mennie, de minduntalan hazafutott a «kis urához», hozott neki finom hideg sülteket, két-háromféle ujságot, nehogy unja magát a folytonos magányban (mert nem jött hozzájuk senki, igaz hogy nem is hívtak senkit).

-136-

Szegények voltak, de jól éltek. Eszter mind többet-többet keresett, dicsérte a műhelyt, a könnyű, finom munkát; passzió is az inkább. Eldicsekedett véle az orvosnak is, a ki most már mindennap eljár Kőmiveshez, ámbár baját nem találta súlyosnak: sokat tanult, rosszul étkezett, nehéz dolgokkal törte a fejét; jól kell táplálkoznia, nyugodtan, gond nélkül élnie.

Hiszen gond nélkül élt, de most, hogy egész nap hevert, csak kellett valamin törnie a fejét. A műhely dolga nem ment sehogy a fejébe, hogy ott a lány annyit keres. És a levelek, a melyek Eszter címére jöttek: «holnap, reggeli világításnál kell; hétkor legyen ott!» A levelek alá pedig egy-egy nagyon ismerősen hangzó név volt aláírkantva.

- A munkavezető írja! mondta a leány és eltépte a leveleket. Idegeskedett is ilyenkor a fehér fej, elvörösödött a baba kép: megöregedett, elkomorult egyszerre.

*

Kőmives a magányos délelőttökön azzal foglalkozott, hogy behunyta szemeit és látta: mint árulja el a leány, rútul, gaz módra, mint ölelkezik szőke, magas, brutális férfiakkal. Halálra kinozta magát ez erőszakos rémlátásokkal, a melyek elevenebb módra éltek előtte, mint az igazi, testtel bíró élet. Délben, hogy a baba-arcz ráhajolt, a friss, piros száj rátapadt az ő kiszáradt, aszott ajkaira: megnyugodott egy kissé. Délután is elég jól érezte magát, nem látta a szőke, rémes fantomokat és mint fiziológus legfőlebb azzal foglalkozott, hogy egészségi állapotán valamit kell változtatni, mert ha ez így folyik sokáig, a kicsike meg fogja csalni.

-137-

Csak reggelt, napsugaras, friss reggelt, hosszú, hosszú délelőttöket ne teremtett volna az isten! Milyen korán kezdődtek! Négykor már nem tudott aludni. De hétig eltöltötte az időt azzal a titkos tervvelgesssel, hogy Eszter után lopózik még ma, mindjárt, néhány óra múlva és megtud mindent. Napokig készülődött, vágyakozott, éhezett a rettenetes utra, de a mikor a lány átsuhant szobáján, mintha valami bűvös szóval az ágyhoz lánczolta volna, nem tudott megmozdulni.

Egyszer, iszonyú küzdelem után, elszakította e lánczot, magára kapta ruháját és a lány után sompolygott. Az nem vette észre és ment a maga útján. Nem a műhely felé ment.

-138-

Az orvosnövendék lábai alatt ingott, hullámozott az aszfalt, de szerencsére még kevesen jártak az utcán, mehetett a fal mellett hol tapogatódzva, hol valósággal futva. Eszter sötét kis fejkendője, fehér nyaka el-eltűnt előle, kétségbeesve állt meg, megerőltette szemeit és megint észrevette.

A lány törekedett ki, az Andrassy-uti villák felé. Sebesen, mint a hogy találkára mennek. Egy-egy ur utána nézett, egy utána is ment, néhány lépéssel mögötte bandukolt.

Egy kis utcához értek. Az idegen ur itt egyszerre meggondolta magát, visszafordult, ment a maga útján. Eszter pedig egyszerre befordult egy tornyos, vasrácsos házba.

*

Belopózkodott utána. Nem vette észre senki, nem törődött vele senki. Úgy járt-kelt itt, mintha itthon volna, ismerte a házat, tudta, hogy fiatal festők műtermei vannak a sötét földszintes folyosón. Egy kivételével csukott volt még mindannyi. Ez egy is be volt zárva belülről, hát itt kell lennie. Hallgatózott az ajtón, de hogyan tudta volna kivenni, mit beszélnek ott benn halk hangon, a mikor fejében ezer üllő és kalapács zúgott és döngött. Nem lehetett megismernie Eszter hangját, mégis bizonyosan tudta, hogy az van benn. Az ajtón át is érthető volt annak minden mondása, még sem tudta megkülönböztetni egyetlen szavát sem.

-139-

A férfi meg szinte hangosan szólt ott benn:

- Sietni, sietni, mindig teketóriák! Vagy modell, vagy herczegkisasszony. Hát nem herczegkisasszony.

A leány felelt, reszketett a hangja, sírás volt benne:

- Olyan nehéz ez... könyörüljön rajtam.

A festő elvesztette türelmét:

- Ostobaság! Különb lányt is láttam így, én tőlem azért lehet apáczá.

- Lássam a vállát, háttal egy kissé. Nos, előre!

Aztán ruhasuhogás hallatszott.

Kőmives belekapaszkodott az ajtóba és zúgó fejét odaszorítva a deszkához: a ruha suhogásából, a párbeszédéből szerelmes ditirambokat, vad, örületes, gyalázatos szeretkezést hallott ki. Nyögött kinjában és a dühtől elfult, szinte elesett. És nem hallott többé semmit, azt sem, a mint a festő kiszólt:

- Ki az? Ki van odakint?

Azt sem hallotta, a mint az ajtó kinyílt mögötte, csak egyszerre látott, látott. Az ajtó nyílásán át egész világosan látta, hogy a baba ott ül, fehér kis testén alig egy kicsiny mez, mellét takarja csak hosszú haja és vakító testecskéjét vékony arany kősöntyük, ragyogó, bántó, ezüstös napsugarak ölelik, fonják át meg át.

Elkergették, tovább ment és a leány azt sem tudta, hogy ott volt.

*

Megölje-e? azon gondolkodott. Két óra hosszat viaskodott magával és elhatározta: «Nem, nem öli meg: nem piszkolja be a kezét».

Fölirta egy papirosra, kétszer, nagy betűkkel:

- Nyomorult, nyomorult!

Az asztalra tette az irást és kiment az Üllői-ut felé, mindenütt a fal mellett, a villamos vasut sinjeinek mentén.

MESE A FEHÉRHAJU DOMOSZLAINÉRÓL.

Egyszer volt, hol nem volt egy részeg fuvaros és annak két rossz lova, a Sári, meg a Táltos.

Rossz lovak voltak, de igen okosak; a falu határában a legelső uri ház kapujában megállottak, készek kimulni inkább, mint tovább menni akár egy tapodtat is. Igaz, hogy estve volt, a szakadatlan hófuvástól fehér, de annál rémségesebb éjszaka. Szekérnyom még sehol, csárda semerre, de a falu határán az uri ház hét kéménye füstölgött hegyesen.

Hogyne hajtottunk volna be, a mikor behajtottunk. Bent a házban elég szívesen fogadtak bennünket, a részeg fuvaros kiült a konyhába és nyomban segített csirkét kopasztani, én meg leültem a sárga ripsz-diványra és törtem az árva fejemet, mit is kéne beszélni itten, miféle szép bókokat mondani mindjárt. A háznép is ebben évődhetett, a mikor az agár minden okoskodás nélkül körülkaffogott és mondta ilyen szóval: «jó estét, jó estét vendég, csakhogy jössz, az ember halálra unja magát ezen asszonyok között.» A macska is hozzám törleszkedett nyomban, a rendes dorombzóval, mondván: «jó estét vendég, hál' Istennek, hogy jöttél, hál' Istennek, hogy jöttél!»

Aztán megszólalt a ház asszonya is:

- Instáljuk, sajnáljuk, hogy ilyen szegény helyre tetszett jönni, nincs itt egy szál férfi kegyed mulattatására, nincs férfiember, nincs vigasság e házban, mi lakjuk csak ketten, két bús özvegy asszonyok!

Aztán leült velem szemben a nagy kanapéra, az egyik szolgálóleány lábai alá tette a sárga ripsz-zsámolyt, a másik szolgálóleány kezébe adta a kötést. Ő maga ujjaira huzta azokat az ezüst karikákat, melyek megóvják a kezét, hogy a kötőtű ki ne kezdje. Azzal nagy csengés, csörömpöléssel munkába kezdett, én meg néztem a Domoszlainé urasszony tüneményes szép fehér fejét; haját, mely tiszta ősz volt, mint egy nyolczvanéves matrónáé és arcát, mely barna és piros, üde és sima, mintha csak uj menyecske lenne. Fekete és vastag szemöldei alatt árnyékban voltak a szemei egy darabig, miglen fölvetette. Jóságos Isten, milyen vérszinű, kifejezéstelen, fénytelen, öreg szemei voltak...

Jött a másik özvegyasszony a másik szobából. Leült melléje; az egyik szolgálóleány lábai alá tett egy zöld ripsz-zsámolyt, a másik szolgálóleány kezeibe adta a kötést és az ezüst karikákat.

Azonképen csörömpölve elkezdett kötni, mig a négy kis leánya lökdöste, kínozza, előlgetett néki. Nem is szölongatta őket, csak munkálkodott serényen, összeránczolva a hosszú homlokát. Én megnéztem, milyen fáradt, milyen jelentéktelen, nagy asszonyság, fejről mint rí le a frizura, testéről a ruha. Úgy látszott, az látszott, hogy minden életerejét átplántálta a kis leányaira, ő maga számára csak az életerő váza, a csontok, az inak, a rideg mechanikus élet maradt.

Nem szóltunk egy szót sem, azt is lassan mondtuk.

Csak az agár kaffogott, csak a czicza dorombolt: «jó estét vendég, jó estét vendég!»

Nagy vártatva a fehérhajú Domoszlainé is megszólalt, fordulván a fáradt fiatal asszonyságnak. Úgy szólt hozzá: «lányom». De a fáradt fiatal asszonyság nem nevezte «mamám»-nak, hanem azt mondta neki: «Domoszlai néni?»

És a négy kis leány sem szólította így, hogy «nagyamamám», hanem ilyen:

- Édes, mézes-mákos Domoszlai néni.

*

Tízét ütött az óra. A kis kapun kijött a kakuk és tizszer mondta: «kukk, kukk!» A fehérhajú Domoszlainé elment aludni.

-146-

Az asztalnál magunk maradtunk a fáradt asszonysággal. A gyerekek aludtak, ki a nagy diványon, ki a molyok kaszányájában, a vén karosszékben. A legnagyobbik leány az asztalra hajtotta fejecskéjét, ott szundikált ülve. Egy légy játszott az orrocskájával, egyszer elhajtotta az anya, másodsorra nem bántotta többé, látta, úgy is hiába. Nem volt ébren közöttük senki; a macska jóllakott, elaludt.

A vén agár összegubbaszkodva mormogott, tette magát, hogy alszik, pedig csak azt akarta hallgatni, hogy mit beszélünk.

Éppen róla beszéltünk.

- Kié ez az agár?

- Az egykori vőlegényemé.

- Ki volt az?

- Domoszlai Attila.

- Hol van?

- Meghalt.

- Az öreg urasszony fia volt?

- Az egyetlen fia és párban halt meg.

- Legénykorában?

- Legénykorában.

- És nagysád?

- Én voltam az «ideálja». Hozzám írta az utolsó levelét.

-147-

Az agár fölvetette ránk a bús, gyanakodó szemeit. Én meg szertenéztem az alvó gyermekek között: «Hát ezek, hogy vannak akkor ezek itt?»

A fáradt asszonyság elérte ezt az elhallgatott kérdést, felelt is rá rögtön:

- Szegény leány voltam, tiz éve mult ennek, férjhez kellett menni. Ezek a gyerekek az uramtól valók.

- És az ura?

- Meghalt. Szegényül, árván maradtunk, a mig Domoszlai néni elhozott ide. Ideálja voltam a fiának és most együtt lakunk, együtt fogunk maradni mindörökre.

Az óra tizenegyet ütött. A kis kapun kijött a kakuk és tizenegyszer mondta, hogy kukk, kukk. A fáradt fiatal asszony is elment aludni.

Jött egy szolgálóleány gyertyával, bevezetett a szobámba. Egy másik szobán vezetett körösztil.

Egy ágyos házon, hol lámpa égett az éjjeli szekrényen, vetve volt a patyolatfehér ágy: a falon fegyverek, az íróasztalon tinta, toll, könyvek, szivarok.

- Hát ide kinek ágyaztak, kinek fütöttek?

-148-

- Az urfinak.

- Melyik urfinak?

- A ki meghalt?

- A kit tiz éve meglőttek, a kinek tiz éve megágyazunk minden este. Valahogy meg ne tessék mozgatni itt a holmikat.

Mindennek úgy kellett maradni, a mint tiz éve állott. A nagyságos asszony tisztogat itten...

A kocsis mind csak a pípákat szeretné kiverni, azt sem szabad...

Lassan beszélt a szolgálóleány, az öreg szolgálóleány.

*

Fehér éjszakáról fekete reggelre ébredtünk. A napnak nem volt ereje, még világítani se tudott.

Halványan, kékes-fehéren, valami keveset világított helyette a hó.

A részeg fuvaros előállott a két rossz, de okos lovával:

- No, uram, a Sári meg a Táltos megy már, akár a milling; gyerünk!

A fekete reggelen neki indultunk a fehér mezőnek. Szekérnyom nem volt még most sem.

Fáztam, dideregtem, évődtem, töprengtettem.

- No jó fuvaros, ismerős-e kend ezen a tájon?

- Mind a hárman itt születünk, a Sári is, a Táltos is, én is.

- Hát ismeri kend azt a házat is, a hol megháltunk?

- Mint magamat.

- Hallotta azt, hogy az ifju urnak olyan szomorú vége lett.

- Mintha ma lett volna. A törökvágásban volt, a Dezsényi urral...

- Aztán miért?

A fuvaros ember nem fordult hátra, csak úgy átlökte a válla fölött a szót.

- A Dezsényi ur kapatos volt és rosszat beszélt az ifju ur anyjáról. Azt mondta, hogy is mondta...

A fuvaros megvakarta a fejét és hátrafordult:

- Apertén kimondva, azt mondta a Domoszlai urnak, hogy az anyja nem volt hívséges az apjához, idegen férfiemberrel trafikált...

- A fehérhaju Domoszlainé?

- Ugy vélem, akkor fekete haja tetszett neki lenni.

- És igaz lett volna, a mit a kapatos ember mondott?

A részeges fuvaros erősen szíttá a bodzafaszárát, a mellől szipegve beszélt:

- Olyan igaz, mint hogy ez az ostor van a kezemben. A második ház volt tőlünk, parasztház, a hol találkozott a szeretőjével. Az én asszonyom mind azt leste. Régi ruhát nem adtak senkinek másnak a Domoszlai-házból, csak neki... Az Attila urfi kicsi ruháit mind...

Itten egyszerre szemünkbe csapott a sűrű hófúvás. A kocsis ember elhallgatott és behuzta fejét a szűrőbe. A Sári meg a Táltos szolongatás nélkül nagy lassan poroszkáltak előre. Alig látszott, hogy haladunk. Egyforma volt körülöttünk minden. A fa, melyet elhagytunk, ugyanolyan zuzmarás, mint az, a melyhez közeledtünk.

Az árkok egyenlők az uttal, az elhagyatott tanyai házak egyenlők az árkokkal. Mindent belepett, mindent elfödött a végtelen fehér hó.

MESE A HŰ ASSZONYSÁGRÓL.

Egyszer volt egy nagy, nagy város; abban egy nagy, nagy színház; ott játszott egy szerfölött kicsiny színész-asszonyság.

De olyan kicsiny, mint egy alacsony növésű, tizenegy éves növendékleány, kicsiny a fehér arczocskája és csepp azon minden: az orra, a szája, a fogai, a gödrös álla. Csak a szemei nagyok; a fekete szemei és a szemeibe csüngő, vékonyka vállaira nehezedeő haja, a borzas, bodros, illatos, bolondos, szőke nagy haja. Fekete szem és fényes szőke haj, - ha nem lett volna olyan kicsiny, még akkor is nagyon kedves lett volna. Így is egyre nyulkált, egyre esengett utána a sok briliánsgyűrűs férfikéz, hanem a kis színész-asszonyság olyan volt, mint a harmat, ha hozzáérték: vége volt nem volt, elillant. Bizony azt tette, de könnyű volt neki; kicsiny is, gyors is, olyan, mint a milling. Most hajlongott, most mosolygott, a fekete szemei szikráztak, a fehér fogai csillogtak, csalogatóan, részegítően, de hopp, izgett-forgott egyet és a poff ott volt a tisztelt férfiu arcán. Adta a harmat, aztán volt, nincs - elillant.

Haragudni pedig reá nem lehetett, hisz nem vala nagyobb, mint a közönséges, kisebb fajtájú erdei tündérek, - kegyeteknek tudom, volt ezekhez szerencsájük már, azért voltam őket említeni bátor. - Dehogya is nehezteltek rája! A mikor látták édes figuráját, tekintetükkel simogatták a színházjárók, így szóltak magukban, így szóltak egymáshoz:

- Adta kis perszonája, az ember hazavihetné a téli kabátja zsebében.

És sokan, talán valamennyien szivesen hazavitték volna a télikabátjuk zsebében. És sokan, urak, urfiak, válogatott czigánylegények tettek is neki erről némi szót. Főkép a nagy, gazdag

emberek, a kiknek az a csúf szokásuk van, hogy megkivánják a hiresebb ékszereket és addig nincsen nyugodalmuk, míg azt bele nem gyűrik a télikabátjukba, hogy hazavigyék a feleségüknek. (Persze, hogy hazavigyék a feleségüknek.)

Olyan könnyű, olyan szép lett volna, de ha nem lehetett. Hiába állott elébe a nagykereskedők és bankárok kórusa:

- Gyer velünk asszonyka, olyan palotát építettünk a számadra, olyan temérdek nagyot, hogy ha benne léssz, a magad cseppségét nem találsz meg benne.

-155-

Ezeket kinevette. De jött a gazdag gróf. A szegény gróf Bibernalakky az, kinek a gyomra fájt, megevett volna mindent, de nem tudott enni már semmit. Igen halvány volt és igen kövér, a mi részint igen okos és előkelő, részint igen szomorú és nevetető külsőt «kölcsonzott» neki. Ez a Bibernalakky gróf mélyen meghajlott előtte és módosan szólt:

- Mikor találhatom nagyságodat otthon, becses családja körében.

A színész-asszonyság pukkedlit csinált és felelt, nem kevésbé módosan:

- Az összes polgári látogatási időkből otthon vagyok méltóságod és a grófné számára. Szerfelett fogok örülni, ha a grófnéval együtt kegyedhez is lesz szerencsém...

Szegény Bibernalakky gróf szólni akart valamit, de a helyett nyelt egy nagyot és most ő illant el, mint a harmat.

Sebaj, támadt helyette öt ilyen beteg szomorú férfi. Halványak és kövérek, házasok és gazdagok mind. Ez a kis színész-asszonyság kinevette őket, fűgét, számfűlet és más egyéb jelvényeket mutogatott nekik. És azok szidták, tapsolták, intrikáltak ellene és elárasztották virággal és panaszkodtak a többi színész-lányoknak:

-156-

- Haj ho, bizony!... Vajh, mi okon?

Vala egy ménkü nagy férje. Egy hosszú gordonkás, egy egyszerű muzsikás az orchestrumban. Hosszu és nagy rajta minden: a lábai, a karjai, az orra és a szája. Egyedül a szürke szemei kicsinyek, a fekete kóczhaja rövid.

Egy muzsikás, egy rövidhajú muzsikás volt a férje.

*

Egy ménkü nagy férje és két kis babája volt a színész-asszonyságnak. Ezek számára vala jó és édes, szép és szerelmes, a nagy közönségnek pedig: kicsiny és csillogó, szeszélyes, kedves, pajzán és kegyetlen.

Fogta magát és hosszú urának a vörös képét simogatta. Fogta magát, a szinpadról beszaladt az öltözőbe és kigombolta a testszin trikót és megszoptatta a babát. A nagyobbik nem szopott már, az játszott, az aranyos cipője ezüst csattjával. Nem tudott beszélni még, de csaknem olyan nagyra nőtt már, mint a mamája. Annál kisebb volt a kisebbik, nem nagyobb, mint egy kétforintos baba. A színész-asszonyság dalolt neki operett-áriákat, nem erényes részleteket a szerepéből. A kis jószág nagyon szeretett így gógicsélni az édes mama mellén, mosolygott, sőt egyszer-egyszer hangosan nevetett is. És a mikor ott künn tombolt a közönség, kezdődött az új felvonás, nem sirt, hogy a lakmározásnak egyszerre vége szakadt; nyilván tudta, hogy ennek így kell lennie és a nagy, fekete szemeivel bámulva nézett a távozó mama után...

-157-

*

Mindez így volt és nem másképp. Hit nélkül kár is volna olvasni tovább. Pedig igen tanulságos és csodálatos dolog, a mi történt itten.

A hosszú gordonkás unni kezdte ezt az állapotot. Muzsikális ember volt nagyon és a babák mégis sirtak néha. Aztán mindig csak szoptatni, szoptatni. Vendéglőben, baráti körben vacsorálni - soha! Csak otthon, mindig otthon, olyan szeliden, olyan boldogan.

A hosszú ember a nagy szájával ásított.

- Mit ásít, kedves barátom! - kérde egy színész-asszonyság, a ki éppen ott volt.

Egy sovány, piros és szép színész-asszonyság. Egy kitűnő színész-asszonyság, a kinek, ha husz ujja lett volna, mind a huszra esnék egy imádója.

A hosszú ember tudta ezt és szeretett volna lenni a huszonegyedik. És úgy történt, hogy lett a huszonegyedik.

*

Nem telt el huszonegy nap sem és a kis asszonyság tetten érte őket. Próbán, a ponyvával leterített páholyban, világos délután csókolóztak is.

-158-

És ekkor látták először sirni. Iszonyúan kedves volt. És ekkor látták szitkozódni. Nevettek rajta, majd meghaltak kacagásukban. A sovány színész-asszonyság is nevetett, az ügyelő is, a szufitták is, a lámpák is, a szinpadhoz támasztott instrumentumok is röhögtek utána, a mint hazafutott a babáihoz.

Itten keserves zokogással borult rájuk. Kikergette a dadát, kiüzte a megszeppent hosszú

embert és a két karjára fogta a két gyereket. Az egyikre azt, a melyik olyan nagy volt, mint ő, a másikra azt, a melyik nem volt nagyobb egy két forintos babánál. Bepólyázta, kicsinosította szépen mind a kettőt, aztán megindult velük az éjszakában. Csúf téli, színház utáni idő volt, nem járkált az utczákon senki. A gázlángok hiába égtek és csendesen, kényelmesen nézegették magukat a fekete Dunában. A hosszú képük ott nyult el a vízben sorra-rendre, komolyan, nehézkesen, mozdulatlan.

De egyszerre csak megmozdult, megrezdült, vonaglott végtől-végig...

*

A mesének ez a vége a jószívű olvasók számára való. De mivel még a rendes olvasók között is akadhatnak nem egészen jószívű emberek, azok számára ennek a mesének egy másik befejezését tudom. Azt, hogy a hű kis asszonyság nem ment a Dunának. Megleste őket, meglepte őket, dobantott egyet a kicsiny lábával. De nem szólt, de hallgatott és cselekedett.

Csak azt tette, hogy a szép és sovány színész-asszonyságtól elszedte mind a husz imádóját. A huszonegyediket – hiába kívánczozott, kért, könyörgött az – hagyta nála.

És nevetett és csillogott, de nem illant el többé, mint a harmat.

Haj hó, haj hó, bizony! Ez így esett és a hosszú gondolkásnak nagyon bús vége lett.

TARTALOM.

1. Orgonavirág	5
2. Negyedik feleség	17
3. Nászút	29
4. Egy szál buzavirág	47
5. Cras	55
6. Kisasszony, gondolja meg	63
7. Kató	77
8. Boldog emberek	87
9. A Rubin-leányok	103
10. Mese egy modellről	119
11. Mese a fehérhajú Domszlainéről	141
12. Mese a hű asszonyságról	151

Javítások.

Az eredeti szöveg helyesírásán nem változtattunk.

A nyomdai hibákat javítottuk. Ezek listája:

25	hirielen átváltozott	hirtelen átváltozott
26	összetörte az	összetörte az
43	edes sóhajjal	édes sóhajjal
52	haján at	haján át
53	Az, elhalhalványodva	Az, elhalványodva
54	buzavirág-szélat, msndá	buzavirág-szálat, mondá
59	gaszdasszonykodás kulcsát	gazdasszonykodás kulcsát
61	és – az igazat	és – az igazat
71	valami lisztát	valami listát
74	gondolja meg!«	gondolja meg!»
96	a dolog!	a dolog!»
97	a postára.	a postára.»
114	szokta eladni.	szokta eladni.)
123	kivilágított vagon	kivilágított vagon

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK APRÓ REGÉNYEK (2. KÖTET) ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and

distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected

by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your

equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.